

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM
TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR
POLITIKATUDOMÁNYI INTÉZET

Nők aránya a parlamentekben

A nők politikai részvételét befolyásoló
tényezők

Zorigt Burtejin
2014.05.05

Tudományos
Diákköri Dolgozat
Konzulens: Papp Zsófia
Politikatudományi MA
II. Évfolyam

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
2. Elméleti rész.....	6
2.1 A női képviselet dióhéjban.....	9
2.1.1 A nők politikai részvételének jelentősége.....	11
2.1.2 Női képviselet az Európai Unióban.....	14
2.2 Választási rendszer hatása a női politikai részvételre.....	15
2.2.1 'Personal vote' és a politikai kultúra hatása a női képviseletre.....	17
2.3 'Ballot structure' és a női képviselet.....	23
2.3.1 Candidate Ballot.....	25
2.3.2 Preference ballot.....	26
2.3.3 Dual Ballot.....	28
2.3.4 Party Ballot.....	29
2.4. Kvótarendszer.....	30
2.4.1 Kvótatörvények bevezetése körüli viták.....	32
2.4.2 Pártkvóták – Önkéntes kvóták.....	33
2.4.3 Jogi (törvényi) kvóta.....	34
2.4.4 Kvóta alkalmazásával járó folyamatok.....	35
2.5 Összegzés.....	36
3. Koncepcionális keretek.....	38
3.1 Módszertan.....	38
3.2 Adatok.....	39
3.2.1 Változók operacionalizálása.....	41
4. Az elmélet alkalmazása a gyakorlatban.....	43
4.1 Szavazási struktúra ('ballot structure') hatása a nők parlamenti arányára... 44	
4.2 A kvóták hatása a nők politikai részvételére az Európai Unió 28 parlamentjében.....	45
4.2.1 Szankciók hatása.....	49
4.3 A nők parlamenti aránya a frakciókban.....	50
4.3.1 Az önkéntes kvóták hatása a nők részvételére az egyes parlamenti frakcióban.....	52
4.3.2 Pártcsaládok és a kvóta kapcsolata.....	54
4.3.3 Északi országok kiugró értékeinek a vizsgálata.....	55
4.5 Összegzés.....	58
4.5 További kutatási irányok.....	60
4.5.1 Nagyobb elemszám – többváltozós vizsgálat.....	61
4.5.2 Longitudinális vizsgálat.....	63
Konklúzió.....	64
Irodalomjegyzék.....	69
Offline.....	69
Online.....	73
Függelék.....	76
A 3. Fejezethez tartozó függelékek.....	76
A 4. Fejezethez tartozó függelékek.....	77

Bevezetés

Annak ellenére, hogy a társadalomban a férfi-nő arány megközelítőleg egyenlő, a nők politikai alulreprezentáltsága mind a mai napig erőteljesen érvényesül, s ez elmondható a világ szinte minden részéről (GeoHive [2014]). Formális szinten a nők már az előző század elejétől gyakorolhatják a politikai jogukat, azaz választójoggal rendelkeznek és választhatóak, vagyis részt vehetnek a politikában. Azonban sok helyen még ma is csupán formálisan érvényesülnek ezek a jogok, mivel különböző okok miatt a nők máig nem voltak képesek a férfiakkal egyenértékűen részt venni a politikában (Nagy [2012]: 19). Ilyen magyarázó tényezőknek tekinthetjük az egyes társadalmakban felmerülő patriarchátus intézményét, a politikai férfiasnak tekinthető jellegét, a nők kettős (munka és család) terheltségét vagy éppen a nők társadalmi tőkéjének hiányát (Bari [2005]).

A kvótaszabályozások nemek közötti alapvető kérdéseket érintenek a demokratikus és feminista elméletekben is (Dahlerup [2006]), amiknek lényege éppen abban áll, hogy növeljék ezáltal a nők politikai szférában való megjelenését. Az elmúlt évtizedek ilyen irányú mozgalmi, melyek a női esélyegyenlőséget zászlajukra tűzték, bizonyos eredményeket fel tudtak mutatni a nők politikai részvételével kapcsolatban. A női esélyegyenlőséggel foglalkozó szakirodalom a kvótaszabályozáson túl más intézményi változóknak is tulajdonít olyan hatásokat, amelyek pozitívan befolyásolhatják a nők helyzetét a politikai szférában. A választási rendszer mellett a 'ballot structure' (szavazási struktúra ~ szavazási mechanizmus) magyarázó erejét emelném ki a nők politikai részvételére. Ezen intézkedéseknek a nők parlamenti arányának növelésében játszott szerepét mutatom be. A jelen dolgozat **intézményközpontú magyarázatokat** kínál és kulturális magyarázatokkal csak említés szintjén foglalkozik.

Az elmúlt évtizedekben ugyan emelkedett a női politikusok részvétele a parlamentekben, a globális átlag (21,8 százalék)¹ a nemzeti parlamentekben² a nők által birtokolt helyek számát tekintve még mindig elmarad a társadalomban

¹ A nők globális átlag a nemzeti parlamentek alsó házában 22,2%: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

² A parlament alsóházában és felsőházában együtt számolva: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

elfoglalt arányához képest (Inter-Parliamentary Union). Ez a kirívó aránybeli eltérés, amely a nők politikai életben és a társadalomban betöltött szerepük között figyelhető meg, felveti a témával való foglalkozás létjogosultságát.

A dolgozatom tárgyának választott női részvétel igencsak aktuális téma, mivel a nők munkaerő-piaci részvételének az elmúlt 20 évben történő nagymértékű és tartós emelkedése ellenére a „gyengébbik nemnek”³ nem sikerült megvalósítani hasonló szintű részvételt a politikai térben. Munkám során éppen ezért azt vizsgálom, hogy a politikai szféra legfőbb döntéshozói intézményét – a nemzeti parlamenteket – illetően mik azok az intézményi tényezők, amelyek befolyásolják a nők parlamenti létszámát.⁴

Kutatásomban, az Európai Unió 28 országában követem végig ezt a folyamatot. Kézenfekvőnek találtam dolgozatom keretéül az Európai Uniót választani, mivel ez egy olyan közös platformot teremt, ahol ezek a vizsgált országok érintkeznek. Ezenkívül az Unióban részt vevő államokra olyan közös normák, jogszabályok érvényesek, amelyekben a női képviselet, mint érték jelenik meg. Azt gondolom, hogy érdekes következtetéseket fog a dolgozat eredményezni, hiszen az országok különbözősége és hasonlósága mindenképpen egy jó összehasonlítási alapot nyújt. Ez alatt a kvóták, a választási rendszerek használatában, azon belül is a szavazólap szerkezetében (szavazási struktúra) meglévő különbségeket, illetve hasonlóságokat értem. Az EU-ban több olyan ország van, ahol a kvótarendszer igen komoly eredményeket ért el és ezek a többi európai uniós ország előtt sikeres példaként felmutathatóak. Ennek érdekében a nemzeti parlamentek alsó házában vizsgálatán keresztül mutatom be a kvóták, illetve az egyéb intézményi változók hatását és eredményességét a női képviseletre, valamint azoknak a nemi egyenlőtlenség megoldásában játszott szerepét.

A nemi kvóták használatának elterjedése, mint a női politikai részvétel és képviselet növelésének eszköze, egy meghatározó momentum volt a nemi esélyegyenlőség kapcsán. A választási kvóták népszerű módjává váltak annak,

³ Hozzátevé, hogy a politikai részvételre vonatkozó adat valóban azt hivatott bizonyítani, hogy a női nem a politikai szférában valóban a gyengébbik nemnek számít.

⁴ Itt felhívnom a figyelmet arra, hogy jelen dolgozat valamelyest épít egy előző, saját dolgozatomra a kvóták tekintetében. Ugyanakkor most több a vizsgálatom 28 országra terjed ki és a kvóták mellett más szempontok is kapnak hangsúlyt.

hogy javítsák a nők belépését az irányító testületekbe és a világ országainak mintegy fele ma már használ valamilyen típusú kvótaszabályozást a nemzeti parlamentjeik tagjainak megválasztása során (Dahlerup [2005]). Ki kell hangsúlyoznom, hogy a különböző kvóták közül én elsősorban csak a nemi, valamint a politikai kvótákra térek ki dolgozatomban, és annak hatásait elemzem. Ezután az általam vizsgált országokban, használt nemi kvótákra összeponosítok. A kvótáknál az önkéntes (pártok által alkalmazott) és a törvényi (általában választási törvényben bevezetett) kvótatípusokat veszem górcső alá.

A kvóták bevezetésének meglehetősen ellentmondásos kérdése erősen polarizálja a közvéleményt. Az egyes országok parlamentjében a nők arányát vizsgálva, illetve a kvóták és az egyéb intézményi változók hatását elemezve bemutatom, hogy ezek hogyan befolyásolják a nők képviseletet mind az egyes pártok parlamenti frakciójában mind az egyes országok parlamentjének alsó házában. Azért döntöttem úgy, hogy csak alsóház nemi összetételét vizsgálom, mert vannak olyan országok, ahová a felsőházba nem az állampolgárok választják a képviselőket, az alsóházakban pedig mindenhova.⁵ Azonfelül az eltérő logika miatt a felsőházak véleményem szerint összehasonlíthatatlanok. Azt gondolom, hogy célszerű a kvóták bevezetésétől kezdve tanulmányozni a pártok, illetve országok kvótaszabályozásait. A munkám – az összes országban – a nők parlamenti arányát az egyes országok legutolsó országgyűlési választásaik óta eltelt időszakra koncentrál. A női politikai részvételre kihelyezett figyelem és a dolgozat terjedelmi korlátai miatt a vizsgált pártok és történelmük részletesebb bemutatására jelent dolgozatban nem kerül sor. Fontosnak tartom már itt a dolgozat elején kijelenteni, hogy nemi kvótákat nagyobb valószínűséggel fogadnak el egy adott országban, ha a társadalomban már létezik egy attitűd, ami elfogadó a nők politikai részvételével szemben. Tehát a politikai kultúra valamelyest magyarázza az intézményeket, hiszen a politikai kultúra magas foka vezet a különböző pozitív diszkriminációs eszközök bevezetéséhez, például a kvótákhoz, amelyek befolyásolják a nők képviseletét. Véleményem szerint azokban az országokban, ahol az intézmények és a nők aránya közötti összefüggés más, mint a többiekénél, ott érdemes kulturális

⁵ Norris a következő tanulmányában: Norris, Pippa (2003) Electoral Engineering: Voting Choices and Political Behaviour, Cambridge, Cambridge University Press, a parlamentek vizsgálatakor csak az alsó házakat nézte meg, hasonló okokból visszamenőleg.

magyarázatokat keresni.

Ami a dolgozat strukturálását illeti, legelőször bemutatom a kontextust a szakirodalom alapján, majd ismertetem a hipotézisem. Ezek után az elméleti fejezetben munkám szakirodalmi vonatkozását, annak releváns elemeit fogom előtérbe állítani, valamint egy rövid történeti áttekintést is fogok tenni, ami által még inkább érthetővé válik témám aktualitása. A dolgozatban ezt követően fogom bemutatni a kutatásomat, amely tulajdonképpen két különálló elemzésből áll össze. Az egyik elemzésben az elemzés egysége maga az ország, a másikon pedig az egyes parlamenti frakciók. Munkám zárásaként olyan gondolatokat kívánok megfogalmazni, amelyek a jövőre nézve fontos tartalommal bírnak, valamint a hipotézisemre vonatkozó konklúziót is ebben a fázisban fogom megtenni.

Dolgozatomban arra vállalkozok, hogy a következő kutatási kérdésre adjak választ: **melyek azok az intézményi változók (kvóták és szavazati struktúra), amelyek a leginkább befolyásolják a nők parlamentben elfoglalt arányát?**

2. Elméleti rész

Véleményem szerint az elmúlt évek folyamán a női egyenjogúság területén a fejlődés egyre jobban megmutatkozik az Európai Unióban, tehát kézen fogható az európai uniós országok vizsgálata. Ugyanakkor az egyes országok különbözőképpen teljesítenek, van, amelyik sokkal előrehaladottabb ebben a témában, és van, amelyik az EU átlag alatt szerepel ezen a téren.

Több tanulmány (Norris [1985], Norris [2000], Swedlund [2005]) foglalkozott azzal, hogy melyek azok a tényezők, amelyek befolyásolják a nők politikai részvételét. Számos olyan tényezőt vizsgáltak meg ezekben a szerzők, amelyek hatással lehetnek a nők politikai részvételére: választási rendszer, vallás, társadalom egalitarianizmusa, nők képzettsége, munkaerő-piaci részvétele, politikai pártok száma, nők választójogának elnyerése óta eltelt időszak, pártszervezetek koncentráltságának vagy az ország gazdasági helyzete (Norris [1984], Norris [2000]). Különböző többváltozós regressziós modellek vizsgálatának eredményeként Norris arra a következtetésre jutott, hogy a nők politikai részvételét illetően a legfontosabb és legrelevánsabb tényezők a választási rendszer jellege és a társadalom egalitarianizmusa (Nagy [2012]: 23). Ebből

kifolyólag jutottam arra a döntésre, hogy dolgozatomban intézményi magyarázókkal kívánom a női politikai részvételre ható tényezőket feltárni és bemutatni, mint ahogy a bevezetésben már említettem.

A gender (társadalmi nem) szempont a politika mindhárom – a politics, a polity és a policy – szintjén is megjelenhet (Hernes [1987]). A ‚politics‘ szinten úgy jelenik meg, hogy a nemhez való hovatartozás miként befolyásolja a hatalmi viszonyokat a politikában. Ez az, ami releváns a dolgozatom szempontjából, hiszen tulajdonképpen azt is vizsgálom, hogy a politikai döntéshozók a nemi jellemzőkre való tekintettel alakítják-e, változtatják-e meg az intézményi eszközöket. Az itt felmerülő kérdés az lehet, hogy az alapvetően inkább a férfiak által dominált politikai életben a nők hogyan képesek pozíciókat kivívni, majd azt megerősíteni. A ‚polity‘ szinten a politikai intézményrendszernek van szerepe, hogy azok mennyibe garantálják a nők jogainak az érvényesülését és ‚policy‘ szintjén pedig úgy jelenik meg a gender-kérdés, hogy az egyes szakpolitikák miképpen befolyásolják a gender viszonyokat (Nagy [2012]: 14).

Általában a legtöbb ember eszébe a kvóták jutnak először, amikor a női képviselet helyzetének a megváltoztatásáról van szó. Ugyanakkor nem szabad arról megfeledkezni, más intézményi változók is szerepet játszanak a női politikai egyenlőség kérdésében és nem csak a kvóták bevezetése jelenthetik az egyetlen utat a nők parlamenti arányának a növelésében. Hiszen a választási rendszer, illetve azon belül a szavazati struktúra (szavazólap struktúra) képes befolyásolni a nők részvételét a politikában, azáltal, hogy a választók döntési vagy választási lehetőségeit korlátozzák. Másfelől ezeknek az intézményi eszközöknek az egyes formái a női jelöltek parlamentbe jutásnak lehetőségét jelentősen mérsékelheti. A választási rendszer esetében a szakirodalom többsége azt szokta kiemelni, hogy az arányos választási rendszer jobban elősegíti a női politikai részvételt, mint a többségi rendszer. Ez a tudományos irányzat nagyon jól fel van dolgozva a szakirodalomban, emiatt dolgozatomban erre kevesebb hangsúlyt fektetek és a szavazati struktúra (‘ballot structure’) témakörét hoznám be a női politikai részvétellel foglalkozó szakirodalomba. Jelenleg kevés figyelem irányul a szavazati struktúra vagy mechanizmus és a nemi egyenlőtlenség közötti kapcsolat vizsgálatára (Norris [2003], Farrell-McAllister [2003]), Fortin-Rittberger-

Rittberger [2008]), emiatt dolgozatomnak nagy hozzáadott értéke lesz a gender szakirodalomban. A 'ballot structure' egyes elemei a női jelöltek esetében fontos szerepet játszanak, mégis az ezzel foglalkozók kevés figyelmet szánnak ennek és nem igazán tulajdonítanak neki jelentőséget.

A nemi kvóták használata - minthogy növeljék velük a női politikai képviseletet - a XX. század végétől kezdett el terjedni (Davidson-Schmich [2006]). Érdekes és nagyon összetett kérdés, hogy a kvóták valóban érdemi hatással voltak a nők helyzetének a javulásában és segítettek a nőknek bejutniuk a parlamentekbe? A pártok önkéntesen is jelölnének nőket, ha nem alkalmaznának kvótákat vagy nem lenne rájuk is nézve kötelező, törvényi kvótaszabályozás? Bizonyos országok, főként észak-európai államok esetében valóban azt láthatjuk, hogy a kvóták sikeresek voltak abból a szempontból, hogy elindítottak egy láncreakciót. Természetesen ebből nem derül ki, hogy mennyire ültethető át ez az összes országra és a kvóták mennyire országspecifikusak. A kvóták hosszú távú eredményeit nehéz megjósolni, illetve velük kapcsolatban nem könnyű általános tételeket megfogalmazni. Mivel a kvóták bevezetése mellett számos olyan egyéb tényező van, amely közrejátszik (politikai kultúra, társadalom egalitarianizmusa stb.) a női képviselet előmozdításában. Dánia kiváló példa arra, hogy a kvóták a kezdeti szakaszban játszanak nagy szerepet abban, hogy a nők parlamenti aránya emelkedjen és egy idő után akár el is lehet törölni a szabályozást, mert a folyamat beindul, öngerjesztővé válik és nincs szükség ehhez hasonló külső eszközökre.⁶

Összefoglalóan azt szeretném kiemelni, hogy a választási rendszer, illetve azon belül a szavazati struktúra és kvóták hatékony eszköznek bizonyulnak-e a női képviselet szempontjából nézve az Európai Unió 28 országában? Hipotézisemben annak igazolására teszek kísérletet, hogy:

- 1) *az arányos választási rendszer mellett a „preferenciális” és a duális szavazási mechanizmus’ az, ami jobban elősegíti a női politikai részvételt, mert ezek kedvezőbb körülményeket teremtenek a női jelöltek parlamenti bejutásában.*⁸

⁶ A dán Socialistisk Folkeparti 40%-os kvótát vezetett be 1977-ben, majd 1996-ban törölték. A Socialdemokratiet párt 1983-ban vezetett be 40-os kvótát, amit 1996-an eltöröltek. 1988 és 1990 között volt törvényi jelöltkvóta a parlamenti és helyi választásokra is: <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?country=63>

⁷ Amikor is párton belül megjelenik a verseny a jelöltek között. Feltéve, hogy a választók nőket akarnak képviselőnek.

⁸ Külön az arányos választási rendszerrel, mint magyarázó változóval nem foglalkozom, mivel a

- 2) a kvóták bevezetése, legyen az önkéntes vagy törvényi kvóta mindenképpen az egyenlőség irányába tereli a női képviseletet. Ugyanakkor úgy gondolom, hogy a kvóták önmagukban nem garantálják, és nem hozzák meg a női esélyegyenlőséget, hanem **más egyéb folyamatokkal kell, hogy társuljanak.**

2.1 A női képviselet dióhéjban

A női választójog történetéhez kapcsolódó szakirodalom többnyire három szakaszt különböztet meg: az első szakaszban a női választójog kiharcolása folyik, a másodikban a választójog már formálisan érvényesül, és a harmadik szakaszban merül fel, hogy a politikai szabadságot tartalmilag is garantálni kell (Ilonszki [2007]: 9). A politikai szabadság tartalmi garantálása alatt azt kell érteni, hogy ebben a szakaszban jelent meg az az igény, hogy a nemi alapú politikai diszkrimináció ellen ténylegesen kell valamit cselekedni. Ebben a fázisban jutnak el a nők oda, hogy a politikai rajtvonalhoz állhatnak, és ez eredményezi végül a kvótaszabályozás bevezetésének igényét. Fontos megjegyezni, hogy az a folyamat, ami az első két fázist magában foglalja, jelentős késéssel jelent meg a nők esetében. Hiszen néhány olyan ország, amelyről mostani tapasztalataink alapján azt gondolnánk, hogy élén járnak a női egyenjogúságban, nem mindig büszkélkedhettek ezzel. Svájcban például a nők teljes szavazati joga csak a XX. század második felében valósult meg.

Hosszú folyamat előzte meg azt az törekvést, hogy bizonyos országok különböző - a női esélyegyenlőséget támogató - intézkedéseket hoztak meg, és ennek egyik módja a kvóták bevezetése és alkalmazása volt. A nemi egyenlőtlenségnek a pozitív irányban történő megváltoztatása minden országban más előzményekre vezethető vissza. Azonban néhány általánosságot ki lehet emelni. Elsősorban az történt, hogy az idő előre haladtával változtak a politikai eszmék és előtérbe kerültek Európában a politikai egyenlőség értékei, amely a női politikai részvételt is kiemelte. Felébredt az igény arra, hogy a nők egyenlő politikai részvétele a rendszer legitimációjának fontos elemét kell, hogy képezze. A politikai rendszer-tipológia klasszikusainál, például Lijphartnál a női képviselők

gender-szakirodalomban több tanulmány és kutató is írt ennek előnyeiről. Emiatt az arányos választásnak a női esélyegyenlőségre ható pozitív kapcsolatát eleve feltételezem.

aránya az egyes országokban önálló mérőszámává vált annak illusztrálására, hogy az adott politikai rendszer mennyire képes integrálni a kisebbségeket és megvalósítani a képviseletiséget (Ilonszki [2007]: 10). Egyes válságövezetekben a kvóta bevezetésével a törvényalkotó éppen azt ismerte el, hogy a kvóta, mint eszköz alkalmazásával reméli megoldani a fennálló politikai konfliktust, és a diszkrimináció egyéb formáinak felszámolását is elkezdi. Többek között ez az elgondolás volt a kvóták bevezetésének hátterében például Bosznia-Hercegovinában, Macedóniában. Mindenképpen ki kell emelni azt is, hogy ezekben az országokban a rendszer szintű változtatást a politikai vezetés kezdeményezte és nem beszélhetünk egy általános társadalmi törekvéstről (Ilonszki [2007]: 10). Azt láthatjuk, hogy a nemi egyenlőtlenség csökkentése nem egy alulról, a nép felől érkező igény volt, amelyet az állam kielégített, hanem egy a felülről érkező kikényszerítő akarat eredménye volt. Felmerül az a kérdés ebben az esetben, hogy ha a végeredmény a női esélyegyenlőség elérése, akkor a hozzá vezető úton vajon számít, hogy ezek a törekvések egy *top-down* folyamat vagy *bottom-up* folyamat eredményeképpen születnek meg? Ilyen módon ez felfogható egy mesterség esélyegyenlősítésnek is.

A szakirodalom szerint a parlamenti képviselők összetételét számos tényező befolyásolja. Lovenduski szerint három egymástól eltérő, ugyanakkor egymásra épülő lépés (stratégia) meglete eredményezheti azt, hogy a nők döntéshozatali pozícióba kerülnek (Lovenduski [1993]):

- Első lépésként napirendre kell tűzni a nők politikai képviselésének a kérdését, és el kell érni, hogy ez minél tovább legyen a napirenden.
- Második lépésként olyan pozitív stratégiákra van szükség, amely elősegíti a nők politikai képviselését, mint például az oktatásra, különböző tréningekre és pénzügyi támogatásokra. Ezek olyan ösztönzőket gerjesztenek, amelynek hatására nők száma növekedni fog a politikán belül.
- Végül harmadik lépésként szükséges a pozitív diszkrimináció alkalmazása is, amelynek egyik eszköze a kvóta bevezetése lehet.

Lovenduski (1993) és Norris és Lovenduski (1995) megközelítését alkalmazva úgy tűnik, hogy a keresleti és kínálati oldal egyaránt fontos szerepet játszik és mindkét oldal változtatása szükséges ahhoz, hogy valódi eredményt

érhessünk el a nők parlamenti számának növelésében (Ilonszki [2007]: 11). A kínálat ebben az esetben arra vonatkozik, hogy a potenciális jelölteknek biztosítva van a lehetősége az indulásra, illetve a nők akarjanak indulni. A kereslet pedig arra, hogy a pártok, amelyek a jelöltek szelekcióját végzik, fókuszáljanak – jobban – a női jelöltek kiválasztására is, illetve a társadalomban legyen kereslet a női képviseletre (Ilonszki [2007]: 11). A kínálat esetében a társadalmi körülmények és feltételek javításával lehet elérni, hogy a női jelölteknek nagyobb esélye legyen az indulásra, illetve majd a bejutásra is. Ez utóbbi területen, illetve a Lovenduski által harmadiknak vett lépcső során merülhetnek fel olyan intézményi változások, mint a dolgozatomban vizsgált kvóták használata, amely az egyik legelterjedtebb pozitív diszkriminációs eszköznek tekinthető. Ezen kívül az sem mindegy ezen az oldalon, hogy milyen adottságokkal rendelkezik az ország, úgymint az adott országban használt kvótaszabályozás, illetve szavazati struktúra.

Azonban a kvóták használata önmagában nem képes megváltoztatni a parlamenti képviselők arányát, más egyéb intézkedések is szükségesek, amelyekkel együtt járulnak hozzá a sikerhez. Az elsődleges feltétel a rekrutációs környezet megteremtése, amely a társadalom magas befogadóképességét jelzi és egy nyitott, egyenlőséget preferáló politikai kultúrát takar. Egy ilyen mozgástér elengedhetetlen ahhoz, hogy a női esélyegyenlőség pozitív irányba haladhasson (Ilonszki [2007]: 12).

2.1.1 A nők politikai részvételének jelentősége

Még mindig vitatott kérdés, hogy egyáltalán miért van szükség több nőre és milyen képviseleti formák segítik elő a nők politikai életben való előmozdulását. Pitkin az egyik leghíresebb művében arról értekezik, hogy nincs közös megegyezés a képviselet lényegét tekintve, illetve abban, hogy mi az igazságos („fair”) képviselet (Pitkin [1967]). Egyes szerzők (Skjeie [1993], Lovenduski [1993]) szerint azért van szükség a nők valódi részvételére és képviseletére a politikában, hogy ezáltal a nők képesek legyenek a szociális jogaik érvényesítésére, vagyis befolyásolni tudják a helyzetüket és megfelelően képviselhessék érdekeiket (Nagy [2012]: 19). Ezáltal arra is képesek lesznek, hogy a politika más szintjein, azaz az intézmények és a szakpolitikák szintjén is megjelenjenek.

A megfelelő képviselet, azaz egy érdekcsoport politikai képviselete alatt két

tényezőt kell érteni. Először is az érdekcsoportnak a döntéshozatali folyamatokban való részvételére van szükség, amely viszont önmagában még nem elegendő (Nagy [2012]: 19). Ugyanis fontos a másik tényező is, miszerint ahhoz hogy az érdekcsoport érdekei valóban érvényesüljenek, szükséges az is, hogy az érdekcsoport érdemben legyen képes befolyásolni a döntéshozatali folyamatot és elérje, hogy az ő érdekeiket is figyelembe vegyék a döntéshozatali folyamat során (Lovenduski [1993]).

Mindezek fényében felmerül a kérdés, hogy egy érdekcsoport, esetemben egy kisebbségi csoport (a nők) hogyan képesek elérni, hogy az ő érdekeik is hangsúlyt kapnak a politikai döntéshozatalban. A **kritikus tömeg elmélete** szerint, ha a nők politikai részvételi aránya eléri az úgynevezett kritikus tömeg arányát, amely egy 30 százalék küszöböt jelent, akkor képesek a nők a politikai napirend megváltoztatására (B. Kelemen [2010]). Ha a növekedés következtében a nők aránya eléri a kritikus tömeget, akkor lesznek képesek arra, hogy érdemben befolyásolják a politikai működését, a döntéshozatali mechanizmusokat. Addig egyszerűen nincsenek olyan számban vagy arányban, a parlamentekben és a parlamenti frakciókban, ami miatt szinte láthatatlan a jelenlétük. Ez az arány, amely felett elmondható, hogy a nők megfelelő arányban vannak ahhoz, hogy új ügyekre ('issue') világítsanak rá (Dahlerup [1988]: 280). A kritikus tömeg a nukleáris fizikából átvett fogalom (Dahlerup nevéhez köthető), amelyet társadalmi jelenségek szemléltetésére szokták használni. Arra utal, hogy bizonyos eredmények eléréséhez az eszközök egy meghatározott (számszerű) mennyiségére van szükség, majd ennek elérésekor ugrásszerűen javul az eredményesség, és végül egy önfenntartó láncreakciót indít el (B. Kelemen [2010]: 3).

Ugyan Dahlerup nevéhez köthető ez az elmélet, ő ezt az állítását Kanter tipológiájára (Kanter [1977]) alapozta, aki egy csoporton belül a kisebbségi csoport érdekérvényesítő képességét az alapján mérte meg, hogy mekkora egy kisebbségi csoport relatív mérete a csoport egészéhez képest.

Kanter ez alapján négy különböző típusú csoportot határoz meg (Nagy [2012]: 19):

- Egységes csoport: a kisebbségi csoport részaránya 0 százalék, azaz az egységes csoport tulajdonképpen egy olyan homogén társadalmi

csoport, akiknek a kultúrája megegyezik a csoport egészének a viselkedésével.

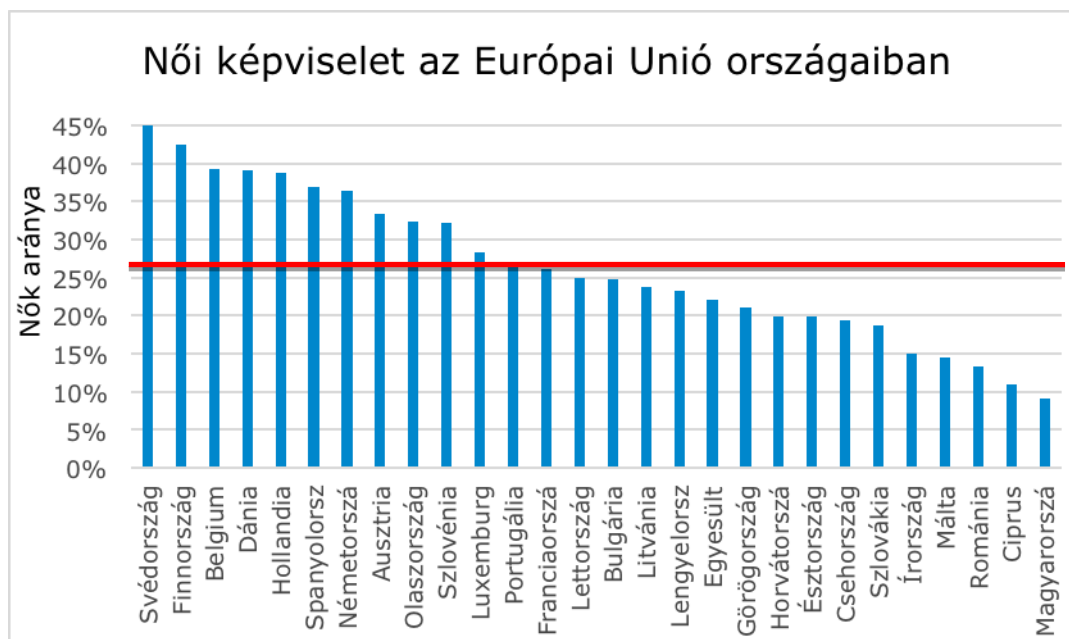
- Elferdült („skewed”) csoport: a kisebbségi csoport részaránya legfeljebb 15 százalék. Az egész csoportot tekintve a kisebbségi csoport csak a jelképei, szimbólumai által jelenik meg, de valódi befolyást nem gyakorolnak a csoport működésére.
- Megbillent („tilted”) csoport: a kisebbségi csoport részaránya már legalább 15 százalék és legfeljebb 35-40 százalék. Ez az arány már sikeres abból a tekintetből, hogy a kisebbségi csoport már érdemben képes befolyásolni a csoport egészének a működését.
- Kiegyensúlyozott („balanced”) csoport: a kisebbségi csoport részaránya már 40 és 50 százalék között mozog. Az ilyen mértékű aránynál beszélhetünk arról, hogy a kisebbségi és a többségi csoport befolyásoló képessége között nincsen érdemi különbség, azonos mértékben képesek a csoport működésének alakítására.

Meg kell jegyezni, hogy Dahleup az általa kitalált 30 százalékos kritikus tömeg fogalmát túl absztraktnak találta, emiatt bevezette az ún. kritikus esemény („critical act”) fogalmát is (Nagy [2012]: 20). Kritikus eseménynek nevezte az olyan eseményeket, amelyek jelentősen befolyásolhatják egy kisebbség helyzetét és további pozitív változásokat idéznek elő. A kritikus tömeg eléréséhez hasonló hatásokat érhetnek el ezeknek a kritikus eseményeknek a megtörténeése.⁹

⁹ Ilyen kritikus eseménynek számít például Angela Merkel megválasztása Németországban, az első női kancellárként.

2.1.2 Női képviselet az Európai Unióban

Az alábbi ábrán a női képviselet jelenlegi arányát láthatjuk az Európai Unió egyes országában.¹⁰ Az ábra jól mutatja, hogy milyen a nők aránya a parlamentek alsó házában, az Európai Unió viszonylatában.¹¹

1. Ábra: Nők parlamenti aránya az Európai Unió országában

Forrás: Saját adatbázis

Azt láthatjuk, hogy főként az északi országok teljesítenek jól ezen a téren, hiszen a lista elején ők állnak (Svédország, Finnország, Dánia). A legmagasabb női képviselők számával Svédország rendelkezik, ahol a nők aránya 45 százalékot tesz ki a parlamentben. Ezzel az aránnyal Svédország nem csak az Európai Unió országában, hanem a világban is kimagaslónak tekinthető. Miközben a legalacsonyabb női aránnyal Magyarországon találkozhatunk, ahol még a tíz százalékot sem éri el a nők aránya a parlamentben.¹² Továbbá azt lehet még leolvasni, hogy egyes országok kimagaslóan magas eredményt érnek el, mint Svédország, Finnország, míg egyes országok Málta, Románia, Ciprus és Magyarország kiemelkedően alacsony eredményt mutatnak. Az ábrából jól látható,

¹⁰ Legutolsó országgyűlési választások óta.

¹¹ A függelékben található a részletesebb táblázat a konkrét számokkal.

¹² A vizsgálat óta egyedül az Unió országai közül egyedül Magyarországon zajlott le egy újabb választás és a nők aránya nem hogy nőtt az új kisebb parlamentben, hanem még tovább csökkent.

hogy a rangsor hátsó felében lévő országokban a nők aránya nagyon messze van attól, amit Dahlerupe vagy Kanter a megfelelő mértékű képviseletnek nevez.

Amit még fontos látni, hogy az Európai Uniót tekintve a nők átlaga 26,34 százalék. A fenti ábrát és az egyes országok választási eredményeit nézve¹³ azt láthatjuk, hogy az uniós országok több mint a felében alacsonyabb a női arány, mint az európai uniós átlag.¹⁴ Ha az Uniónak a határait kitágítva az európai átlagot vesszük szemügyre, azt láthatjuk, hogy amikor az északi országokkal együtt nézzük az adatokat, akkor a nők parlamenti aránya 25,1 százalék, míg ha az északi országok adatait kivesszük, ez az arány már csak 23,5 százalék.¹⁵

A nők parlamenti arányát a világ összes országában nézve, azt vehetjük észre, hogy az Európai Unió országaiból három ország is szerepel a legmagasabb női aránnyal rendelkező első tíz ország között.¹⁶ Azonban korántsem olyan meglepő módon a következő három ország található ezen a listán: Svédország, Finnország és Belgium.¹⁷ Azon sem csodálkozhatunk, hogy ezek az országok azok, amelyek élén járnak például abban is, hogy a politikai döntéshozatal magasabb szintjein, a miniszteri pozíciók terén is biztosítják a magas női arányt.¹⁸ Ez ezek mögötti mélyebb okokra a kutatási (4.) fejezetben fogok részletesebben kitérni.

2.2 Választási rendszer hatása a női politikai részvételre

A választási rendszer egyrészt a konkrét választási eljárásokat (választás lebonyolításának szabályozásai), másrészt a szavazatok mandátummá alakítására vonatkozó előírásokat foglalja magába (Gallai-Török [2005: 433]. Ennek értelmében elemzésre kerül az általam vizsgált (28) európai uniós országban működő választási rendszerek, illetve azon belül is a választási formula és a szavazati struktúra.

A választási rendszerek országspecifikusak, ugyanakkor ezektől a nemzeti sajátosságoktól eltekintve két nagy, illetve további egy kategóriába sorolhatjuk őket. A két alaptípus egyikét a többségi rendszerek (SMD: Single-Member Direct

¹³ Az erre vonatkozó adatok a függelékben.

¹⁴ A legutóbbi választások eredményei alapján.

¹⁵ http://www.ipu.org/pdf/publications/wmnmap14_en.pdf

¹⁶ http://www.ipu.org/pdf/publications/wmnmap14_en.pdf

¹⁷ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

¹⁸ Women in ministerial positions, http://www.ipu.org/pdf/publications/wmnmap14_en.pdf

System), míg a másik csoportot a különböző arányos választási rendszerek (PR: Proportional Representation) alkotják (Gallai-Török [2005: 435]). A harmadik típus, ennek a két választási rendszernek a keveréke, amelyet vegyes választási rendszernek neveznek.

A női politikai részvétellel foglalkozó szakirodalom egy része a női részvételt intézményi tényezőkkel magyarázza. Eszerint valamilyen mértékű reláció van egy adott ország választási rendszere és a női képviselet között (Davidson-Schmich [2006]). Ez azt jelenti, hogy egy adott országban használt választási rendszernek valamilyen hatása van a női képviseletre, illetve annak eredményességére. Például a többségi rendszer összehasonlítva az aránnyal, sokkal inkább megnehezíti a női jelöltek számára, hogy választhatóak legyenek, mert csak egy nyertes pályázó lehet egy választói kerületben (Davidson-Schmich [2006]). Az arányos választási rendszer nagy választókerületekkel elősegíti a női képviselet növekedését. Miközben a többségi rendszer nehezebbé teszi a nők számára, hogy választva legyenek (mivel csak egy jelölt lehet győztes kerületenként) a zéró-összegű játszma jellege miatt, addig az arányos választási rendszer egy pozitív összegű játékra ad lehetőséget, mert mindkét férfi és női jelölt is tud nyerni ugyanabból a pártból, ugyanabban a kerületben (Davidson-Schmich [2006]). Egy párt centralizáltsága és a jelölési procedúra intézményesültsége is befolyásolja a női esélyeket, hogy választva legyenek. Magasan centralizált pártokban, ha a vezetőség a női képviselet foglalt állást, könnyen el tudják érni, hogy több nő kerüljön a szavazólapra. A nagyon magasan intézményesített jelölési procedúra kedvez a nőknek, abból a szempontból, hogy vannak konkrét lépések, amiket előre látva lehet tudni és kalkulálni, hogy mit kell a jelöltséghez. Például a német törvények megkövetelik, hogy a jelöltek mind a szövetségi, mind az állami választásokon demokratikus módon legyenek megválasztva a párttagok által (Davidson-Schmich [2006]). Tulajdonképpen úgy is lehet fogalmazni, hogy a választási rendszer teremti meg azt a környezetet, amelyben a pártok befolyásolni tudják a választópolgárok szavazási mechanizmusát.

Az a tézis, hogy a választási rendszer hogyan befolyásolja a nők politikai részvételének lehetőségét Maurice Duverger (1954) és Douglas Rae (1971) úttörő munkája után több további tanulmányban is alá lett támasztva: Lijphart and Groffman 1984; Taagepera and Shugart 1989; Lijphart 1994 (Norris [1999]: 1). A

szakirodalom kezd túllépni a választási formula alapú klasszifikáción, ami a női részvételt az arányos és többségi választási rendszer felől közelítette meg. Egyúttal felfedez olyan komponenseket, amelyek jobban magyarázhatják az egyes csoportok képviselétét a parlamentben. Ezért vizsgálatom dolgozatomban a szavazási struktúrák és a női képviselet kapcsolatát.

2.2.1 ,Personal vote‘ és a politikai kultúra hatása a női képviseletre

A ,personal vote‘ jelensége, amelyet személyes(re) szavazásnak fordíthatnánk, a jelölt választási támogatására utal, és amely a jelöltnek a személyes tulajdonságaiból, képességeiből, tevékenységeiből származik. Tulajdonképpen arra utal, hogy a választások során a választópolgárok szavazásánál a jelölt személye is számít, nem csak egyéb tényezők (például legtöbb esetben a párt színe). Azért tartom fontosnak a ,personal vote‘-ről az elméleti részben beszélni, mert sok esetben ez majd alátámaszthatja, illetve jobban feltárhatja a szavazási mechanizmusok női képviseletre való hatását. Erre azért is képes a ,personal vote‘, mert nagyon jól rávilágít arra, hogy az intézményi megoldások mögött a kulturális szempontok hogyan érvényesülnek. Ebben a fejezetben nagy mértékben Valdini (2013) munkájára fogok támaszkodni.¹⁹

Valdini szerint a választási rendszer teremti meg azt a környezetet, amelyben a pártok befolyásolni tudják a választópolgárok szavazatát. A jelöltnek ki kell emelkednie a többi jelölt közül, ehhez pedig erősítenie kell a helyi kapcsolatokat, kötődéseket, illetve felkarolnia helyi ügyeket. A következő szerzők is hangsúlyozták (Ames 1995; Cain, Ferejohn, and Fiorina 1987; Carey 1997; Carey and Shugart 1995; Golden 2003; Katz 1980; Shugart, Valdini, and Suominen 2005), hogy az egyéni választókerületekre koncentrálással és a ,helyi gyökerek‘ megerősítésével a jelölt ,választási kapcsolatot‘ tud kialakítani a választópolgárokkal, amely releváns lehet a választás napján (Valdini [2003]: 77).

Több szerző (Darcy, Welch, and Clark 1994; Kittilson 2006; Rule 1994) szerint is az arányos választási rendszerekben a személyre szavazás esetében a választók a nemi egyenlőséget figyelembe véve szavaznak (Valdini [2013]: 77).

¹⁹ Valdini, Melody Ellis (2013): Electoral Institutions and Manifestation of Bias: The Effect of the Personal Vote on the Representation of Women, *Politics and Gender*, 9, 76-92

Ebben az esetben azt feltételezik, hogy a pártok és nem a szavazók az okai a nők alacsony politikai részvételének. A preferenciális szavazás esetében pedig a belső pártverseny kényszeríti ki, hogy inkább választanak nőket, mint más választási formulákban (Valdini [2013]: 78).

Ahogy már az előző fejezetben megjegyeztem számos kutatás foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a választási rendszer hogyan hat a női képviseletre. Egyes szerzők (Darcy, Welch, and Clark 1994; Matland 1993; Matland and Studlar 1996; Norris 1985; Rule 1981; 1987) megállapították, hogy a többségi rendszert az arányos választási rendszerrel összehasonlítva azt láthatjuk, hogy az előbbinek negatív hatása a női képviseletre (Valdini [2013]: 78). Ennek egyik oka, hogy a többségi rendszer olyan zéró-összegű játékot teremt, amely megnöveli a párt által vállalt kockázatot, hiszen csak egy győztes jelölt lehet. A nők a politikai kockázattal fordított arányban vannak jelölve (Darcy, Welch, and Clark [1994]: 151). Mivel többmandátumos körzetekben kevesebb a politikai kockázat, mint az egymandátumos körzetekben, ezért általánosságban feltételezhető az, hogy több nőt jelölnek az arányos, egyéni átruházható és amerikai-brit többmandátumos körzetekben, mint az egymandátumos körzetekben. Tulajdonképpen a kockázatot a szavazók nőkkal szembeni előítélete teremti meg – a szavazók kevésbé szavaznak nőkre, mint férfiakra, ha ugyanazon párt jelöltjei közül kell választani (Valdini [2013]: 79). Így a pártok részéről kialakul egy olyan kép, hogy kockázatos nőt jelölni. A többségi rendszereknek a zéró-összegű természete mellett továbbá a környezeti magnitúdó az, ami a nők alacsony politikai részvételét okozza (Matland [1993]). Emellett a pártok szelekciós mechanizmusának is szerepe van a női képviselet formálásában. Matland szerint a pártokban az ún. szelektorok (főbb döntéshozók) inkább a férfiakat preferálják, akiknek valószínűleg jobb kapcsolataik vannak egyrészt a párton belül, másrészt a választókerületekben, mint a nőknek. A nőknek egyrészt sokkal kevesebb kapcsolataik rendszert, másrészt kevesebb politikai és egyéb tapasztalatokat feltételeznek. Thames and Williams [2010] szerint a szavazók hezitálnak, hogy a női jelöltre szavazzanak-e, ha egy párt részéről csak egyetlen női jelölt van.

A 'personal vote' hatása kultúránként eltérő és az is lehetséges, hogy bizonyos társadalmi környezetekben nincsen hatása a női képviseletre. Ha feltételezzük, hogy a szavazásra jogosult állampolgár információk alapján választja

ki, hogy ki a számára szimpatikus jelölt, kire szeretne szavazni, akkor a nemi jellemző egy ilyen információ lehet (Valdini [2013]: 80). Ha a szavazók felől nézzük ezt a kérdést, akkor ez egy viszonylag kevés költséget jelentő kiadásként jelenik meg a választóknál, hiszen a jelölt nemét általában egyszerűen a neve vagy egy fénykép segítségével is azonosítani lehet, nem igényel különösebb utánajárást. Tehát az egyik legolcsóbb információt jelentheti. Azonban még mindig a pártok nyújtják a legtöbb információt a szavazóknak, így az ő szerepük nem csak a jelöltek szelekciójában, hanem a szavazók információval való ellátásában is kiemelkedik (Downs [1957]). Azonban nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy a szavazók képesek a nemi jellemzőkön túl egyéb személyi jellemzők alapján is jelölteket választani és különbséget tenni jelöltek között. Sok kutató (Alexander and Anderson 1993; Huddy and Terkildsen 1993; Koch 2000; Lawless 2004; Sanbonmatsu 2002) bebizonyította, hogy a szavazók következtetéseket vonnak le a nemen alapuló személyi jellemzőkről és az ideológiai hozzáállásokból a jelölt által vállalt politikai véleményeken túl (Valdini [2013]: 80).

Tehát ebből úgy tűnik, hogy a választók következtetéseket vonnak le a nemi jellemzőkből. Felmerül a kérdés, hogy ez pozitív vagy negatív következtetéseket eredményez? Valdini szerint ez korántsem pozitív, hanem inkább negatív. Ezen a ponton kell különösen figyelembe venni a kulturális kontextust az intézményi megközelítés mellett. Mivel az egyes országok választási eredményei, mechanizmusai mögött olyan kulturális magyarázatok lehetnek, amelyek a politikai kultúra szintjétől, milyenségéből fakadóan eltérő végeredményt hoznak. Fejlett vagy protestáns országok jobban elfogadják a nők politikai szerepvállalását, mint más országok (Davidson-Schmich [2006]). Például Svédországban magas a női képviselet, amelynek nem csak intézményi okai lehetnek, hanem az is, hogy a World Values Survey²⁰ felmérései szerint a szavazók a nőket is ugyanolyan hatékony vezetőknek gondolják, mint a férfiakat. Svédországban megszokottak a női vezetők, és már nem kell azért harcolni, hogy elfogadottá tegyék a női politikai vezetőket. Közben más társadalmakban, ahol például a vallásos értékek és a tradicionális családmodellek sokkal inkább hajlamosak arra, hogy a nőket otthonra és a családi élet köré helyezték. Brazíliát szokták erre példaként hozni, ahol a társadalomban meglévő tradicionális értékek a választók szavazatát is

²⁰ <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

befolyásolja, illetve például sokkal alacsonyabb a női választási részvétel, mint más országokban (Valdini [2013]: 81). A vallás megléte mellett ott erőteljesen érvényesül a tradicionális családmódellem, azaz a férj dolgozik, a nő pedig otthon marad. Az ilyen társadalmakban a nőket még mindig inkább anyaszerepben és feleségként látják, ezáltal kevésbé gondolják azt, hogy ugyanolyan alkalmas vezető lehet, mint egy férfi. Több tanulmányban (Aalberg and Jenssen 2007; Alexander and Andersen 1993; Fullagar et al. 2003; Huddy and Terkildsen 1993; Krueger et al. 2003; Lawless 2004; and Sanbonmatsu 2002) kimutatták, hogy az egyes országokban az állampolgárok az ideális vezetőről hogyan vélekednek és ezek döntő hányadában az emberek ideális vezetőként a férfiakat látják és kevésbé jellemző, hogy nőkről vélekednek ugyanígy (Valdini [2013]: 81).

A World Values Survey²¹ kutatásai kimutatták, hogy a szavazóknak milyen mértékben vannak kétségei a női vezetőkkal szemben – a női vezetők képességeivel szemben. Az alábbi táblázatban ennek a kutatásnak az eredményeit láthatjuk.

²¹ <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

World Values Survey eredmények, országonként: A válaszadók százaléka, akik egyetértettek a következő állítással: „Férfiak jobb politikai vezetők, mint a nők.”

Ország	Nagyon egyetért (%)	Egyetért (%)	Nem ért egyet (%)	Egyáltalán nem ért egyet (%)
Svédország	1,4 %	6,3 %	51,3 %	40,9 %
Peru	2,3	15,2	71,1	11,4
Kanada	3,1	15,2	57,7	24
Norvégia	3,3	11,2	22,7	62,8
Hollandia	3,4	14,2	49	33,4
Svájc	3,5	12,1	46,5	37,8
Ausztrália	3,7	20,9	57,6	17,7
Franciaország	3,8	17,4	33,7	45,1
Finnország	3,9	15,1	54,8	26,3
Egyesült Királyság	4,3	15,4	63,6	16,6
Egyesült Államok	4,4	20,3	57	18,3
Spanyolország	4,9	15,8	29	50,3
Argentina	5,5	26,7	49,1	18,7
Brazília	5,9	25,8	53,6	14,7
Lengyelország	10, 5	32,8	47	9,7
Bulgária	13,9	34	39,7	12,5
Románia	15	40	26,2	18,8
Dél-Afrika	15,6	35	33,4	16
Csehország	16,3	34,4	39,5	9,8
Chile	17,6	31,7	34,4	16,3
Lettország	22,7	43,2	31,7	2,4
Szlovákia	26,9	40,8	25,7	6,6
Észtország	28,7	40,5	24,7	6,1

1. Táblázat: Társadalmi attitűd vizsgálat – “Férfiak jobb politikai vezetők, mint a nők” állításra adott válaszok

Forrás: World Values Survey 1981-2008, World Values Survey Association
(www.worldvaluessurvey.org)

A „férfiak jobb politikai vezetők, mint a nők” állítással egyetértők száma nagyon különböző az egyes országokban. A fenti ábrából láthatjuk, hogy Svédországban csak a válaszadók kevesebb, mint 8 százaléka ért egyet ezzel az állítással. A balti államokban és Szlovákiában már több mint húsz százaléka, sőt Szlovákia és Észtország esetében a válaszadók majdnem 30 százaléka gondolja úgy, hogy a férfiak jobb politikai vezetők, mint a nők. Mindössze két olyan ország van (Norvégia és Spanyolország), ahol a válaszadók többsége válaszol úgy, hogy erősen nem ért egyet ezzel az állítással, tehát azt gondolják, hogy a nők is ugyanolyan jó vezetők tudnak lenni, mint a férfiak vagy legalábbis azt, hogy a férfiak nem feltétlenül jobb vezetők, mint a nők. Ugyanakkor egy közismerten a nagyon vallásos országokhoz tartozó Lengyelországban a válaszadók 43,1 százaléka egyetért ezzel az állítással. Mindezek alapján nem lehet kijelenteni, hogy a szavazóknak az összes országban kétségei volnának a nőkkel szemben.²²

Valdini szerint a „personal vote”-nak feltétes hatása van a nők politikai részvételére. Ez a hatás főként a nőkkel szembeni kételyek mértékén alapszik. Azonban megállapította, hogy a kételyeknek önmagukban nincsen kiemelkedő jelentősége a nők politikai részvételére, hanem ebben a választási szabályok is kritikusok. Tehát a kulturális változók önmagukban nem elegek, és ez utóbbi nem hagyható figyelmen kívül. A választási eredmények azok, amelyek előhózzák az előítéleteket és determinálják a nők politikai részvételét (Valdini [2013]: 88). Ezek szerint az előítéletek és a „personal vote” együtt gyakorol hatást a női képviseletre. Amikor kevés (például Norvégiában mindössze 12%) válaszadó gondolja úgy, hogy egyetért az állítással, hogy a férfiak jobb vezetők, mint a nők, akkor a személyre szavazásnak nincsen hatása a nők választási sikerére. Hiszen a nemi jellemző kevesebb hangsúlyt kap ezekben az országokban. Míg amikor a válaszadók 32 százaléka (például Lengyelországban) egyetért a „férfiak jobb politikai vezetők mint a nők”, ott a „personal vote”-nak jelentősége van, sőt negatív a hatása a nők politikai részvételére. Ez alapján láthatjuk, hogy olyan kulturális kontextusban, ahol kevesebb negatív asszociáció van a nőkkel és ahol a női vezető képe jobban elfogadott, ott a személyre szavazás jelenlétének nincsen jelentős hatása. Viszont ahol a női vezetőkkel szembeni előítélet fennáll, ott ha a választást

²² A szavazók kétségeit egyébként nehéz operacionalizálni és számszerűsíteni, a World Values Survey Association-on kívül a Freedom House készít még ehhez hasonló kutatásokat.

perszonalizáljuk az a női jelöltek sikerére hatással lesz (Valdini [2013]: 88).

Mindezek fényében Valdini azt az eredményt kapta, hogy korántsem olyan egyértelmű a ,personal vote'-nak a pozitív hatása a nők politikai részvételére. Inkább úgy tűnik, hogy semleges a hatása, vagy akár negatív a női képviseletre, attól függően, hogy milyenek az előítéletek a nőkkel szemben. Sőt ha a társadalomban vannak nőkkel szembeni előítéletek, akkor a ,personal vote' ezeket láthatóvá teszi. Ezek a következtetések, illetve a dolgozatban a kutatásom eredményei abból a szempontból lehetnek fontosak, hogy segítik azoknak az országoknak, illetve döntéshozóknak a döntését, amelyek gondolkoznak a választási törvények, formulák, kvóták stb. bevezetésén, módosításán vagy éppen reformjain.

2.3 'Ballot structure' és a női képviselet

A képviselet szempontjából a választási rendszer az egyik legfontosabb intézmény, mivel messzire nyúló hatása egyértelműen kimutatható a pártrendszerre, a törvényhozás kompozíciójára és demokratikus berendezés tartósságára.

A szavazati struktúra vagy szavazási mechanizmus²³ ('*ballot structure*') szerkezete befolyásolja, hogy a politikusok mennyire reszponzívak a helyi közösségek, illetve a párt központi vezetése felé (Norris [2002]: 3). Ebből kifolyólag korántsem mindegy az, hogy jelöltközpontú vagy pártközpontú szavazási mechanizmust alkalmaz egy ország a parlamenti választásai során, hiszen ezeknek a használata eltérő irányba formálhatja a törvényhozás menetét.

A racionális választás elmélete (Downs [1957]) szerint a formális szabályok olyan ösztönzőket gerjesztenek, amelyek képesek formálni, illetve módosítani a politikai viselkedést, a politikus által követett magatartást. A formális szabályok alatt az összes olyan hivatalos dokumentumot kell érteni, ami az országgyűlési választások jogi keretét biztosítja. Ilyennek tekinthetők a választási törvények, az alkotmányban szereplő szabályozások, magatartási kódexek, tehát minden olyan írásban rögzített irat, amely törvény által felhatalmazott és érvényesíthető a bíróságon. Ez utóbbi azért különösen lényeges, mert azáltal, hogy bírósági úton kikényszeríthető, nő az elismertsége ezeknek a dokumentumoknak a politikusok

²³ Dolgozatomban ezeket szinonimaként használom a '*ballot structure*' kifejezésre.

között.

A szavazati struktúra azt mutatja meg, hogy egy szavazó hogyan tudja a választási preferenciáit kifejezni. A szavazási mechanizmusokat a Norris-féle tipológia (Norris [2002:4]) szerint használok a dolgozatomban és a következő kategóriákba sorolhatóak a szerint, ahogy az állampolgárok milyen választási lehetőségekkel találkozhatnak a szavazófülkékben: **jelölt-orientált szavazás** ('*candidate ballot*'), **preferencia-szavazás** ('*preference ballot*'), **duális szavazólap** ('*dual ballot*') és **pártra szavazás** ('*party ballot*').

A szavazócédula ('*ballot*') lényegében azt tartalmazza, hogy egy választópolgár hány és milyen típusú szavazatot adhat le (Papp [2013]: 34). A szavazási mechanizmusnak ('*ballot structure*') vagy magának a szavazócédulának ('*ballot*') a női esélyegyenlőség szempontjából különösen abban van jelentősége, hogy a jelöltek mennyire tudnak átlépni a pártok szűrőin. A szakirodalom (Európai Parlament, O'Brien [2013], Dahlerup-Freidenvall [2003]) szerint a női politikusok alacsony számában a pártok "gate-keeper" szerepe meghatározó. Hiszen a pártok kezében van a lehetőség, hogy növeljék a női jelöltek számát. Ez lehet a kvótaszabályozás vagy egyszerű célkitűzés is (Dahlereup-Freidenvall [2003]: 5). Másrészt a szavazólap struktúra kialakítása tulajdonképpen a pártvezetőség kontrollját jelenti, hiszen a párt befolyásától függ, hogy kik lesznek rajta a pártok választási listáin.

Emiatt is szükséges a szavazási struktúra főbb típusainak a bemutatása, mivel annak néhány fajtájában a pártok kiemelkedő funkcióval bírnak a jelöltek kiválasztásában, amely a női jelöltek vagy politikusok kiválasztására is hatással van. A pártok jelentősége vitathatatlan szinte az összes választási rendszerben, ugyanakkor kimutatható, hogy egyes '*ballot structure*'-ok azt eredményezik, hogy a pártok vezetőinek a jelölt-kiválasztó procedúrában megnő a szerepe és nem csak a jelöltek személyét, hanem azok rangsorát is kontrollálni tudják (Carey-Shugart [1995]: 418). Ezt kétféleképpen tudják megtenni: egyrészt a párt jóváhagyásával, másrészt önmagának a szavazási mechanizmus feletti kontrolljával. Ha a pártvezetőknek erős a szavazati mechanizmus feletti kontrollja, akkor az azt jelenti, hogy a jelöltnak a személyes reputációja alacsony, ugyanakkor, ha ez a kontroll gyenge, akkor a politikus reputációja magas (Carey-Shugart [1995]: 418).

A szavazati struktúrát a vezető szemszögéből nézve a következőképpen

tipizálhatjuk (Carey-Shugart [1995]: 421):

- Vezetőknek fix szavazati struktúrája van - szavazók nem dönthetnek ebben.
- Vezetők párt szavazati struktúrát mutatnak be - szavazóknak van lehetősége dönteni.
- Vezetőknek nem kontrolálják a szavazati struktúrához való hozzáférést.

Az első esetben a vezetőknek a szavazási struktúra felett teljes kontrollja van, és ők döntenek el, hogy kiket jelölnek a listán, illetve milyen sorrendben és ezt a választók nem tudják megváltoztatni. A második esetben a vezető bemutatja, hogy melyek azok a politikusok, amelyek a párt támogatását élvezik és a szavazók azok a jelöltek közül választhatnak, akiket a párt kiválasztott vagy támogat. A harmadik esetben a vezetők sem a pártbeli folyamatokat (jóváhagyásokat), sem a választási listát nem tartják az ellenőrzésük alatt.

Fontosnak láttam érzékelteni, hogy a szavazási struktúra hogyan függ össze egy párttal és annak vezetőjével, illetve ezek a szereplők milyen hatással vannak a női jelöltekre. Azonban a fejezet további részében a Pippa Norris (2002) által használt négyféle szavazati struktúra modellt mutatom be. Ezeknek a változóknak a magyarázó erejét fogom illusztrálni, mivel nem áll módomban - terjedelmi és adatszerzési okok miatt - az, hogy a pártok és azok vezetőinek a jelöltállítási procedúrában folytatott szerepével részletesebben foglalkozzak.

2.3.1 Candidate Ballot

A **jelölt-orientált szavazás** azt jelenti, hogy az egyéni választókerületekben a választók egyetlen szavazatot adhatnak egy egyéni jelöltre. Az a jelölt győz, aki megszerzi a szavazatok többségét. Természetesen a pártok szerepéről ebben az esetben sem szabad megfeledkezni, ugyanakkor a szavazók csak egy adott egyéni jelöltre tudják a szavazatukat adni. Mivel a szavazók egyéni választókerületekben, egyéni jelöltekre szavaznak, elengedhetetlenné válik a politikusoknak a partikuláris érdek, vagyis az adott egyéni választókerület érdekeinek a hangsúlyozása (Norris [2002]: 4). A jelölteknek erősítenie kell a helyi kapcsolatokat, kötődéseket, illetve felkarolnia helyi ügyeket.

Mivel a pártok között nincsen kiélezett verseny, ezért az ilyen rendszerben a *pártok szerepe kiemelkedik*, ami azt jelenti, hogy ők birtokolják a teljes hatalmat. Eszerint a jelölt-orientált szavazás („candidate ballot”) kevésbé van pozitív hatással

a női politikai részvételre, mint a preferenciális szavazási mechanizmus. Sőt az is látható, hogy a győzelmi esélyek könnyebb előrejelezhetősége, a centralizált kiválasztási stratégiák használata hasonló eredményeket hozhat, mint a párt alapuló szavazási mechanizmus („party ballot”). A jelölt-orientált szavazási mechanizmus gyakran úgy viselkedik, mint egy zárt pártlista.

A következő országok esetében beszélhetünk jelölt-orientált szavazási struktúráról: Egyesült Királyság, Észtország és Franciaország.

2.3.2 Preference ballot

Nyitott-listás több mandátumos körzetben a szavazók pártra szavaznak, ugyanakkor kifejezhetik preferenciájukat egyéni jelöltekre vagy a listán szereplő egyéni jelöltekre (Norris [2002]: 4). Ezt **preferenciális szavazásnak**, másnéven nyitott vagy nem zárt szavazásnak nevezik, és olyan szempontból van kiemelkedő szerepe, hogy bizonyos jelöltek parlamentbe jutási esélye megnő, és a listán való elhelyezkedésük is megváltozik, hiszen a választók kifejezhetik a preferenciájukat. A politikusoknak a preferenciális választás esetében még inkább arra van szüksége, hogy partikuláris érdekeket, illetve célcsoportokat karoljon fel és ezáltal különbözni tudjon a pártbeli riválisaitól. A szavazati mechanizmusnak abban van jelentősége, hogy a preferenciális szavazás megteremti a *versenyt* a párton belüli riválisok között. Nem kizárólag a pártok döntenek el, hogy ki kerülhet a parlamentbe, hanem a szavazók is kifejezik ezen igényüket, sőt valamelyest tudják is alakítani.

Elméletben a szavazó eldöntheti azt, hogy melyik jelöltet támogatja a számára szimpatikus pártban, vagyis mi a személyre vonatkozó preferenciája. A szavazók továbbá nagyobb szabadságot kapnak a téren is, hogy eldöntsék, kire adják le az egyéni jelöltre leadható szavazatukat és melyik pártot támogatják listán (Dezső [1996]: 46). A legtöbb országban opcionális, hogy egy vagy két preferenciális szavazat van és a preferencia-szavazás hatása attól függ, hogy mennyi szavazó dönt úgy, hogy él a preferenciális szavazatával és nem csak a pártlistára szavaz, hanem valóban kifejezi a preferenciáit. Ha a legtöbb választó úgy dönt, hogy inkább a pártlistára szavaz, az a *párt alapú szavazás struktúrájához* hasonló végeredménnyel jár. Azonban ha a legtöbb választó úgy dönt, hogy él a preferenciális szavazás lehetőségével, az a *jelölt-orientált szavazáshoz* hasonló eredménnyel zárul (Norris [2002]:4).

Preferenciális szavazólapot alkalmaznak világszerte 27 pártlistás, arányos választási rendszert használó országban. A következő országok: Belgium és Csehország tekinthetők ebből a szempontból számomra relevánsnak.

Azonban ilyen szavazás-mechanizmus található az egyéni átruházható szavazatot (STV) használó Írországból is. Ugyanakkor nem csak arányos rendszerekben, hanem többségi rendszerekben is használják ezt a mechanizmust, úgy mint egyes, az egyéni át nem ruházható szavazatot használó (SNTV) országokban, például Dél-Koreában, Japánban és Taivan-ban. A többségi blokkszavazat ('block-vote') formula ugyanúgy lehetőséget kínál az állampolgároknak az egyéni jelöltekre való szavazással, többmandátumos körzetekben, pártlistákon. Ilyen típusú megoldásokat találhatunk a Bermuda-szigeteken, Fülöp-szigeteken és Mauritiuson.

A preferencia-kifejezés módszerének a női képviselőjelöltek esetében azért van jelentősége, mert a közvéleményben sokszor hangzik el az az érv, hogy egy férfi jelölttel szemben kevésbé preferálják a nőket. Ha a választópolgároknak megvan az egyéni preferenciák szerinti szavazás lehetősége, kiderülhet ez az állítás valóban így van-e. Másfelől a nők valódi lehetőséget kapnának rá, hogy azok a szavazó, akik kifejezetten női jelöltekre szavaznának, kifejezhessék véleményüket e formában. A preferencia szerinti szavazás női képviselők számának növelésében való szerepe pontosan emiatt megosztott, illetve kétértelmű. Csak a preferencia-szavazás struktúráját alkalmazó országok választási rendszereinek vizsgálata után fogunk tudni ennél mélyebb és további következtetéseket levonni.

A következő európai uniós országokban van lehetőség a preferencia alapú szavazásra: Ausztria, Belgium, Ciprus, Csehország, Dánia, Finnország, Görögország, Hollandia, Írország, Lengyelország, Lettország, Luxemburg, Málta, Olaszország, Svédország, Szlovákia és Szlovénia.

2.3.2.1 Preferenciális szavazás típusai

Ugyanakkor a preferenciális szavazásnak is több lehetséges változata van. A teljesen nyitott preferenciális szavazat azt jelenti, hogy nincsen előre meghatározott sorrend, a szavazó egyéni döntésétől függ a jelöltek kiválasztása a listáról, ilyet alkalmaz például Finnország (Hallók [2010]: 219). **Finnországban** a

szavazók egyéni jelöltekre tudnak csak szavazni és az ő kapott szavazataik befolyásolják, hogy a pártjuk mennyi széket kap a parlamentben. A legtöbb preferenciális listát alkalmazó ország (Ausztria, Belgium, Dánia, Görögország, Hollandia, Olaszország, Svédország) *félíg nyitott* listát alkalmaz, amelyet *flexibilis*, részben nyitott listáknak neveznek (Hallók [2010]: 219). Az ún. kevert “panache” rendszer is tulajdonképpen egy preferenciális rendszer, amelyet **Luxemburgban** alkalmaznak. Ennek az a lényege, hogy a választóknak annyi szavazatot adnak, amennyi széket be kel tölteniük és ők dönthetik el, hogy ezt a pártlistákról töltik fel vagy azon kívül. Továbbá a szavazónak megvan a lehetősége arra, hogy több listán is megjelölheti a preferenciáit. Ezenfelül a preferencia-nyilvánításnak olyan módja is létezik, hogy a szavazóknak lehetősége van valamilyen formában a komplett listát megváltoztatni. Ilyen formula létezik **Ausztriában**, ahol egy kedvezményezett személy megjelölhető és **Olaszországban** is, ahol akár három-négy személy is²⁴. Ugyanakkor **Svájcban** is egy teljesen más megoldás létezik, ott a szavazó egy képviselőjelöltre több szavazatot is adhat, sőt a szavazatait megoszthatja különböző pártok listáin szereplő jelöltek között.

A preferencia-kifejezést lehetővé tévő és nem tévő országok esetében érdemes összehasonlítást végezni, hogy világossá váljon, hogy a női képviselőjelöltek számában, illetve arányában ennek milyen hatása van.

2.3.3 Dual Ballot

A **kombinált**, vagy gyakoribb nevén vegyes rendszerekben a szavazók két külön szavazatot adhatnak le, egyet az egyéni jelöltekre az egyéni választókerületekben és egyet listára a többmandátumos körzetekben. Ilyen mechanizmust használó országok közül az egyik legismertebb, a számomra kevésbé releváns Új-Zéland (Norris [2002]: 4). Itt két alapvető kategóriáról beszélhetünk, az egyik az ún. **“kombinált-független”**, ahol a két különböző helyre leadott szavazat egymástól függetlenül alkotják a végeredményt. A másik ún. **“kombinált-arányos”** rendszerben a pártlistára adott szavazat aránya határozza meg a végső kiosztási helyeket. Az arányos választási rendszerek többsége zárt listákat alkalmaz a többmandátumos körzetekben, amelyekben az állampolgárok egy szavazatot az egyéni választókerületekben adnak le, és egy másikat a pártlistákon a

²⁴ www.quotaproject.org

többmandátumos körzetekben. A duális szavazólap hatása nagyrészt attól függ, hogy milyen az egyéni választókerületekben és a listán kiosztható mandátumok aránya. Ahol a legtöbb mandátumot az egyéni választókerületekben osztják ki, az inkább a *jelölt-orientált* („candidate ballot”) szavazási mechanizmushoz áll közelebb és ahol többen osztanak ki listán, az inkább a párt alapú szavazási mechanizmushoz. Az általam vizsgált 28 európai uniós országban három duális szavazást alkalmazó ország van: Litvánia, Magyarország és Németország.

2.3.4 Party Ballot

Zártlistás, többmandátumos körzetekben a szavazóknak egy szavazatuk van, amelyet pártlistákra tudnak leadni és ezt **párt alapú** („party ballot”) szavazási struktúrának nevezzük. A pártok saját felelőssége, illetve hatásköre, hogy a párt színeiben indíttatni kívánt jelölteket elhelyezzék a saját listájukon. A pártok szelekciós mechanizmusának eredményeképpen alakulnak ki ezek a listák, amelyből fakadóan a választóknak nincsen lehetőségük az egyéni preferenciáik kimutatására. A zártlistás többmandátumos választási formulában a szavazók nem tudnak csak egyes jelölteket támogatni. Ez arra kényszeríti a politikusokat, hogy olyan programszerű ígéreteket hirdessenek, amelyek közel állnak a párt programjához és ideológiájához, hogy ezáltal is több választópolgárt tudjanak arra ösztönözni, hogy az ő listájukra szavazzanak. Ezt a mechanizmust alkalmazzák 35, arányos választási rendszert alkalmazó országban, úgymint Norvégiában és a számunkra releváns Romániában (Norris [2002]: 5). Ugyanakkor szintén használják többségi rendszerekben („Party Vote System”), ahol a választók pártlistára szavaznak, és egyszerű többség kell csak a győzelemhez (Norris [2002]: 5). Ez utóbbit a következő országokban találjuk: Szingapúr, Ecuador és Szenegál. Az Európai Unió viszonylatában pedig ezen országok alkalmazzák párt alapú szavazási mechanizmust: Bulgária, Horvátország, Portugália, Románia és Spanyolország.

2.4. Kvótarendszer

A nemi kvóták bevezetése a törvényhozásban az elmúlt néhány évtizedben kezdett el terjedni, azzal a céllal, hogy növeljék velük a női politikai részvételt. Ebben a fejezetben a kvóták pontos tipológiáját, illetve a kvótákhoz kapcsolható különböző intézkedéseket vázolólok fel.

A kvótáknak alapvetően két fajtája van. A jelölési procedúrában már a kezdeti szakasznál, a jelentkezők kiválasztásánál is kiírhatják, hogy egyik vagy másik nemnek mekkora arányt kell képviselnie, vagy azt, hogy a képviselőjelöltek hány százalékanak kell nőnek lennie. Ez tulajdonképpen egyfajta előzetes kvótának tekinthető. Ez a fajta előzetes, a jelöltek nemi arányát szabályozó kvótát ún. *jelölti kvótának* (electoral quotas vagy candidate quotas) nevezetjük. A jelölti kvóta tehát a választás előtt a pártok listáira vonatkozik és végső soron az állampolgárok döntenek el, hogy mennyi női képviselő lesz a parlamentbe választva.

A jelölti kvótán kívül a megválasztottakra is lehet kvótát alkalmazni, az ún. *fenntartott helyekkel* (reserved seats), amikor is egy bizonyos számú mandátumot tartanak fent a kisebbségi képviselőknek (akár a nőknek). Ez alatt azt értjük, hogy bizonyos számú mandátumot garantálnak a női képviselőknek, függetlenül a választási eredményektől. Többnyire a 'fenntartott helyeket' általában sokkal inkább alkalmazzák kisebbségek esetében, és nem a női esélyegyenlőség kapcsán.

A jelölti kvótát még tovább lehet bontani az alapján, hogy a női képviselőjelöltek arányát törvényileg, azaz felülről szabják meg, avagy maguk a pártok, önkéntes alapon döntenek úgy, hogy bevezetnek kvótát saját maguk részére, tehát alulról szabják meg (Dahlerup [2005]: 142). Három önálló kategóriát tudunk megkülönböztetni a nemi kvótáknál: **alkotmányos, választójogi** (törvényi), valamint **politikai pártkvóták** (Davidson-Schmich [2006]). Azonban a Davidson-Schmich szerinti tipológiánál van egy részletesebb, amelyet az International Institute for Democracy and Electoral Assistance szervezete a University of Stockholm intézetével együtt dolgozott ki.²⁵ Ez a szervezet az eddigi háromhoz képest eggyel több kategóriába sorolja a kvótákat: **alkotmányos szintű,**

²⁵ <http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>

törvényi szintű, párton belüli és regionális szintű kvótákat különböztet meg. A regionális szintű kvóta nem a nemzeti parlamenti választásokra szól, hanem az összes olyan választásra, amelyet nem országosan tartanak, hanem az alatti szintekre. 1995-ben még „csak” 36 országban volt valamilyen kvóta. A szakirodalom szerint következő a helyzet (Ilonszki [2007]: 14). a) 15 országban van *alkotmányos előírás* alapuló kvóta, az európai országok közül ezek sorába tartozik Franciaország és Szerbia. b) 42 országban van *választási törvényben* előírt kvóta, az európai országok közül Belgiumban, Bosznia-Hercegovinában, Franciaországban, Macedóniában, Portugáliában, Szerbiában és Spanyolországban. c) 69 országban létezik valamilyen *párton (vagy több párton) belüli* kvóta, ezek között 26 európai ország található (beleértve a Magyar Szocialista Párt 20%-os kvótáját is) és végül d) 32 országban alkotmányos vagy választási törvényi kvóta él a *regionális szintre* vonatkozóan is, az európai országok közül Franciaországban, Görögországban, Portugáliában, Szerbiában, Szlovéniában és Spanyolországban.

A lista rangsorolja a kvótákat, amelynek legmagasabb szintjén az alkotmányos áll, majd ezt követi a törvényi, aztán végül a párt és a regionális kvóták állnak. Ahogy láthatjuk a listát, az alkotmányos szabályozásból van a legkevesebb, és a pártok által bevezetett önkéntes kvótának az alkalmazása a leggyakoribb. Véleményem szerint az alkotmányos kvóta azért áll a legmagasabb szinten, mivel az ország alkotmánya a legtöbb országban a legfőbb jogi dokumentumot jelenti. Azonban, ha a gyakorlati oldaláról közelítjük meg a kvótákat, azt gondolom, hogy az alkotmányos kvótának sokkal inkább szimbolikus jelentése van és közelebb áll egyfajta gesztus kinyilvánításához a női esélyegyenlőség irányába.

Dolgozatom során a törvényi, illetve az önkéntes kvóták szerepét kívánom részletesebben elemezni. Az általam vizsgált 28 európai uniós ország esetében elmondható az, hogy azokban az országokban, ahol alkotmányos kvóta létezik, ott törvényi kvótával is találkozhatunk. Emiatt úgy gondolom, hogy nem érdemes külön megfigyelni az alkotmányos kvótát, hiszen az abban előírtak sokszor inkább egyfajta törekvést jelentenek a nemi esélyegyenlőség megteremtésére és kevésbé látszódik a valóságban annak az eredményessége.

2.4.1 Kvótatörvények bevezetése körüli viták

Sok pro- és kontraérv létezik a kvóta mellett és ellen. A pozitív véleményt vallók állítják, hogy a nők, mint állampolgárok megérdemlik az egyenlő képviseletet, és hogy a női tapasztalatokra is szükség van a politikai életben. Mindez a kvóták által kompenzálható és akár megszüntethetőek velük a nők politikai élethez való hozzáféréseinek akadályai. Az ellenzők véleménye az szokott lenni, hogy sok nő nem is akar indulni politikai tisztségért; a kvóták az egyenlőség elve ellen hatnak, mert a nők kapnak elsőbbséget a férfiak felett, és hogy minőségi csökkenés lesz a politikai palettán, mert sok hozzá nem értő nő fog így bekerülni. A "hátrányos helyzetű" csoportok tagjainak a parlamenti arányuk növelése érzékenyeken érinti a fennálló status quo-t, mivel akik már bejutottak úgy gondolkoznak az újonnan jövőkről, mint akik kevésbé jól képzettek és kevesebb tapasztalattal rendelkeznek (Duflo [2005]). A kvóták melletti és elleni érveknél szakmai alátámasztása szempontjából sokkal fontosabb annak vizsgálata, hogy a kvóták mennyire hatékonyak céljaik elérésében.

A kvóta ellenzőinek legfőbb érve az, hogy a képviseleti demokrácia lényegénél fogva biztosítja az esélyek egyenlőségét – hiszen mindenkinek megvannak a politikai jogai-, és a kvótahoz hasonló beavatkozásokkal a képviseleti demokráciának a politikai egyenlőségre vonatkozó alapelve sérül (Ilonszki [2007]: 2).

A demokrácia oldaláról megközelítve a kvóták bevezetését támogató nézetek azt vallják, hogy a kvóták bevezetésére azért van szükség, mert a nők tartós alulreprezentáltsága súlyos egyenlőtlenségekre utal, amely alapjaiban megkérdőjelezi a demokrácia működését. Eközben az ellenzők véleménye, hogy a parlamentarizmus és a szabad választások már önmagukban garantálják, vagyis biztosítják az állampolgári szabadságot (Ilonszki [2007]: 3). Így a politikai közegben lévő női egyenlőtlenség oka máshol kereshető, például az ellenzők ezt azzal magyarázzák, hogy a nők egyrészt eltérő preferenciákkal rendelkeznek, másrészt az egyenlőtlenség a társadalomban jelentkezik, és az olyan kulturális beidegződéseket nehéz legyőzni, mint hogy a 'nőknek nem a közéletben van a helyük' (Ilonszki [2007]: 3). A kvótaszabályozás elleni aggodalmak alapja az, hogy

jelenlegi politikai helyzet elméletileg demokratikus, ugyanis ha azt nézzük, a képviseleti demokrácia alapelvei érvényesülnek, minden állampolgárnak egyenlő szavazati és részvételi joga van, vagyis elviekben nincs politikai diszkrimináció. Az esélyek valóban egyenlőnek tűnnek első látszatra, azonban észrevehető, hogy számszerű egyenlőtlenséget és nemi aránytalanságot lehet felfedezni a parlamentekben. A kvóták a nőknek ezt a helyzetét próbálja megoldani, vagy inkább feloldani. A női választójog, és választhatósági jog korántsem jelentette az egyenlőség garantálását, hanem az inkább egy szükséges reakció volt a társadalmi változásokra, igényekre. Ugyanakkor a társadalomban lévő attitűdöket nem változtatta meg. Itt két magyarázatot látok lehetségesnek: egyrészt a társadalom negatív attitűdje a női politikusokkal szemben, másrészt a nők kisebb motivációja a politikai hivatalokért folyó versenyben, ami nyilván az első magyarázatnak is az eredménye.

2.4.2 Pártkvóták – Önkéntes kvóták

A **pártkvóta** esetében a politikai pártok döntenek el az elérendő célt és ők azok, akik maguktól hoznak létre szabályokat a nemi egyenlőség érdekében, mégpedig a párton belül alkalmazott *önkéntes kvóták* által (Dahlerup [2006]: 19-21). Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a párton belül egyetértés van a női egyenjogúság kérdésében, vagy legalábbis van valamilyen szintű törekvés a nemi arány kiegyenlítésére és ennek érdekében kvótákat alkalmaznak. A kvóta előírást a párt belső szabályzatában rögzíti és leggyakrabban a párt jelölti listájára írnak elő bizonyos számú női jelöltet.²⁶ Dolgozatomban csak azokkal a pártokkal foglalkozom, amelyeknél formálisan is találhatók ilyen szabályozások. Ugyanis vannak olyan pártok, amelyeknél léteznek olyan nem formális előírások, amelyek inkább egyfajta ajánlásnak tekinthetők. Ugyanakkor a pártkvótáknál nincsen hivatalos büntetés, ha megszegik ígéretüket, vagy ha nem tartják azt be, hiszen azt csak a pártszabályzat tartalmazza (Davidson-Schmich [2006]). Így a párton belüli kötelezettség elmulasztása nem terelhető jogi útra.

Ezek a kvóták csak – a kvótát bevezető – adott pártra nézve „kötelezőek” és az országban működő többi pártra nem, bár hatásuk áttérjedhet a többi pártra is. Németországban, a Bündnis 90/Die Grünen (Grüne) történelmük során először

²⁶ www.quoaproject.org

jutott be a parlamentbe 1983-ban. A parlamentbe jutást követően, elsősorban amiatt, hogy megőrizték támogatottságukat, Die Grüne a német pártok közül elsőként vezette be a kvótát Kolinsky [1993]: 131). Erre reflektálva – félve attól, hogy a Grüne (Zöldek) elveszik a szavazói bázisának egy részét –, illetve a pártközeli és a pártba erősödő női hangok miatt bevezette be a kvótát 1988-ban a Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Kolinsky [1993]: 130). Őket követték sorban a többi pártok és létrejött egyfajta pártpolitikai konszenzus a kvótákkal kapcsolatban. Ezzel csak arra próbáltam rávilágítani, hogy a pártkvóták láncreakciót indíthatnak el – nem csak a nők számának a párton belüli növelésében –, hanem a pártok között is a kvóták alkalmazásában.

Természetesen azokban az országokban, ahol van választójogi kvóta (alkotmányos és/vagy törvényi), az abban rögzítettek az érvényesek az önkéntes kvótát használó pártokra is. Ugyanakkor az is előfordul, hogy néhány párt saját maga által bevezetett kvótája magasabb, mint a jogilag kötelező kvóta. A görög Pan-Hellenic Socialist (PASOK) párt 40%-os kvótát bevezetett be, míg a választási törvényben csak 33,3%-os kvótáról rendelkeznek.²⁷ Az északi országok a női képviselet szempontjából példa országoknak számítanak és érdekes, hogy szinte sehol sem találkozhatunk jogi kvótával ezekben az országokban, hanem csak önkéntes kvótákkal (Svédország, Norvégia).

2.4.3 Jogi (törvényi) kvóta

A **választójogi vagy törvényi** (törvényileg szabályozott) kvóta azt jelenti, hogy törvényben, általában választási törvényben határoznak meg nemi arányra vonatkozó szabályozásokat és ezeket a parlamenti választások során biztosítani kell a pártoknak. Harmincegy országban alkalmazták ezt a fajta kvótaszabályozást (Davidson-Schmich [2006]). Amennyiben alkotmányos vagy törvényi szabályozáson alapul a kvótarendelkezés, ez természetéből adódóan kötelező minden a választáson indulni kívánó szervezetre, illetve minden választásra, amelyet azokban megemlítenek. Tisztán csak jogi kvótát alkalmazó országok az Európai Unió 28 dimenziójában a következők: Belgium, Írország és Lengyelország.

Az **alkotmányos kvóta** azt jelenti, hogy az adott ország az alkotmányában

²⁷ <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?country=89>

jelöl ki egy bizonyos számú nemi képviselőre vonatkozó előírást. Például Uganda előírja alkotmányában azt, hogy minden egyes választási kerületben legalább egy női képviselőt be kell juttatniuk a nemzeti parlamentbe (Davidson-Schmich [2006]).

Attól függően, hogy milyen nehéz egy országban az alkotmány módosítása, elméletileg az alkotmányban előírt, kvóták szilárdabbak, mint a törvényben szabályozott kvóták. Ugyanakkor a kvóták használatának szintjén nincsen valódi különbség a két eltérő jogi típusú kvóta között (Dahlerup-Freidevall [2003]: 8). Emiatt a továbbiakban egy kategóriaként (törvényi kvóta néven) fogom a két típust kezelni. Franciaország, Görögország és Olaszország esetében beszélhetünk alkotmányos és törvényi kvótáról is. Ettől kezdve az előbb említett három országot a törvényi kvótákat használó országok között vizsgálom. Ez a három különben kiemelkedik a 28 országból, mivel azokban nem csak alkotmányos és törvényi kvótával találkozhatunk, hanem önkéntes kvótaszabályozást is megfigyelhetünk.

2.4.4 Kvóta alkalmazásával járó folyamatok

A kvóták alkalmazása sok kiegészítő feltétellel járhat együtt, ilyennek számít a nők listán való elhelyezése, amelynek egyik gyakori formája a zipzár elv ('zippering'), amikor is a két nem képviselői felváltva ('twinning') követik egymást a listán (Ilonszki [2007]: 13). Az Egyesült Királyságban, a Liberal Democrats-nál, Hollandiában a Partij van de Arbeid (PvdA) esetében van olyan szabályozás, amely a két nem váltakozását írja elő.²⁸

Másik formája, amikor bizonyos nevezési helyek összekapcsolódnak, ez például azt jelenti, hogy két azonos értékű pozíció közül az egyiket férfi, a másikat nő foglal el. A Lehet Más a Politika esetében társelnöki rendszerrel találkozhatunk és a két társelnöki pozíció egyikét nő, a másikat férfi tölti be.

Létezik az a módszer is ('topping'), amikor a jobb pozíciót mindig a korábbi esélyegyenlőségtől szenvedő csoport tagja kapja meg (Ilonszki [2007]: 13). Például ez utóbbihoz hasonló megoldással Belgiumban találkozhatunk, ahol a választási listát vezető első kettő (top)jelölt nem lehet ugyanabból a nemből.²⁹ Lengyelországban 2011-ben bevezettek törvényi kvótát és abban úgy

²⁸ www.quotaproject.org

²⁹ Belgian Electoral Code, Article 117

szabályozták, hogy minden listán az eső három jelölből legalább egynek nőnek kell lennie (Norris – Krook [2011]). Spanyolországban a kvóták nem csak a listán való arányra vonatkoznak, hanem minden ötödik pozícióra is. Ha az elérhető helyek száma kevesebb, mint öt, akkor a listának a lehető legközelebb kell állnia a két nem 40-60%-os egyensúlyához.³⁰

A jogi kvóta és a pártkvóta megkülönböztetésekor releváns igazán a szankciók megléte - a kvóták nem teljesítéséért. A pártkvótát alkalmazó ország esetében a szankciók csak politikai jellegűek lehetnek: a párton belüli vagy kívüli nőcsoportok kritikái, állampolgárok reakciói. Ellentétben a jogi kvótaszabályozás esetében többféle szankció kimenetele is lehetséges. Vannak olyan országok, ahol a kvóta előírást nem alkalmazó pártokat pénzbüntetésre ítélik, például Horvátországban és Írországban. Horvátország sajátos ebből a szempontból, mert azok a pártok, amelyek színeiben bekerülnek nők a parlamentbe, tízsázaléknyi többlet-támogatásra jogosultak.³¹ Azonban a leggyakoribb szankciót a listák elutasítása jelenti, vagyis nem regisztrálják a párt listáját. Általában ebben az esetben adnak egyszeri (második) lehetőséget a pártok számára, hogy teljesítsék a nemi összetételre vonatkozó listát. Ilyen szankció található Belgiumban, Lengyelországban, Spanyolországban és Szlovéniában.³²

2.5 Összegzés

A szavazási struktúra kapcsán dolgozatomban azt a Norris-féle tipológiát választottam, amely alapján a következő szavazati struktúrákat különböztetjük meg: *jelölt-orientált*, *preferenciális*, *duális* és *párt alapú*. A jelölt-orientált és a párt alapú szavazás bizonyos mértékben hasonlóknak tekinthetőek, hiszen a pártok szerepe azokban kiemelkedik. Tulajdonképpen zártlistás pártlistaként működik a jelölt-orientált szavazás is. Ebben a két esetben a jelöltek szelekciója a pártok döntéshozatali jogköre és a választók gyakorlatilag csak olyan jelöltek közül választhatnak, akiket a pártok szelekciós mechanizmusán és szűrőjén áthaladtak. Ugyan a preferenciális szavazás esetében is a pártok szelektálnak, azonban az állampolgároknak lehetőségük van arra, hogy kifejezzék a preferenciájukat és

³⁰ Spanish Electoral Code, Section 44 bis/para.2.

³¹ <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?country=98>

³² www.quotaproject.org

megválasszanak női képviselőket, feltéve, ha nőket akarnak a parlamentbe juttatni – erre adva van a lehetőség. Emellett azért is tekintem a preferenciális szavazást a legpozitívabb hatásúnak, mivel a preferenciális szavazás esetében a párton belül is megjelenik a verseny a jelöltek között. A duális szavazási mechanizmus pedig valahol az első két említett mechanizmus és ez utóbbi között helyezkedik el a női politikai részvételre ható tényezőjét tekintve.

Két típust érdemes mindenképpen külön kezelni, amikor a kvótákról beszélünk: egyrészt a jogi kvótákat (alkotmányos és/vagy törvényi), másrészt a pártkvótákat (önkéntes kvótákat). Az egyik legnagyobb különbség az alkotmányos, választójogi kvótatípus és a politikai pártkvóták között az állam **szankcionáló** ereje. A pártkvóta, amelyet önkéntes kvótának is neveznek, alapvetően azt jelenti, hogy a pártok amellet állnak ki, hogy növelik a nemi arányokat a saját berkeiken belül, a választott tisztségeiknél és a választási listánál. A legalapvetőbb tényező, hogy a jogi kvóta egy adott országban az összes pártra nézve kötelező, míg a pártkvóták azokban az országokban, ahol ez nem jár együtt jogi előírásokkal csak önkéntesek és nem kötelező érvényűek.

A kvóták bevezetésének a kérdése szinte minden országban már gerjesztett vitát és ahogy láthattuk, hol eredménnyel zárult, hol pedig még mindig újra és újra felmerül a kvóta bevezetésének a gondolata. Ezek a viták főként a kvóta bevezetésének a témáját járják körül és nem foglalkoznak a kvóták alkalmazásával együtt járó folyamatokkal, amelyek pedig lényegesek, ha a kvóták bevezetésével az a célunk, hogy valóban növeljük a nők parlamenti arányát. A szankció és a jelöltek állítására, illetve rangsorára vonatkozó „policy” megléte nélkül a kvóták nem többek, mint egyszerű gesztusok és ahhoz, hogy a kvóták „fast track” eszközként funkcionáljanak, többre van szükség.³³

A kvóták kapcsán azt kell látnunk, hogy egy bizonyos számarányt tartalmazó kvótaszabályozás önmagában nem fog vagy nem képes jelentős változásokat hozni a nők parlamenti számának a növelésében. Egy 30%-os kvóta előírás is vezethet oda, hogy végül egyetlen nő sem kerül be a parlamentbe. Az 50-50%-os kvótaszabályozásról azt hihetnénk, hogy biztosan eredményezi a nők számának a javulását. Viszont képzeljük el a következő szituációt. Egy kis párt

³³ A ‘fast track’ metaforát a gender-irodalomban arra szokták használni, amikor valami az átlagnál gyorsabb eredményt hoz.

felváltva jelölt férfit és nőt, ugyanakkor első helyen a férfi áll és egy zárt választási rendszerben, ahol a párt egyetlen mandátumot nyer, ott a férfi fog bejutni a parlamentbe és nem segített ezen az 50-50%-os kvóta (Dahlereup-Freidevall [2003]:12). Ezzel csak azt kívánom érzékeltetni, hogy a kvótaszabályozás mellé szükséges a listán való rangsorra vonatkozó policy ('rank order'), ugyanakkor ez sem elégséges. Ezen kívül szankciók bevonására is szükség lehet a valódi változtatás elérésre érdekében.

3. Konceptcionális keretek

Ebben a fejezetben a dolgozatom során felhasznált módszertant mutatom be, illetve azokat az adatokat, amelyekkel dolgoztam. A változók operacionalizálásáról is ebben a részben lesz szó.

3.1 Módszertan

Az előbb (második) fejezetben megfogalmazott hipotézisem bizonyításához először is kvantitatív elemzést végzek. Az egyik módszer ehhez a saját adatbázisom vizsgálata, illetve annak elemzése. Emellett a dolgozatnak van egy olyan kvalitatív része, amely a kvantitatív elemzés eredményein alapszik. A hipotéziseimet először is a témában fellelhető szakirodalom felhasználásával fogom igazolni vagy éppen megcáfolni, hogy minél megbízhatóbb legyen a hipotézis érvényességére adott válaszom. Majd a konkrét kutatási kérdéseim megválaszolására törekszem.

Azt gondolom, hogy a dolgozatom témájából adódóan a különböző statisztikai adatokból általánosságban terítékre kerülnek az intézményi változóknak a női esélyegyenlőségben játszott szerepe. A következő alfejezetben szó lesz az általam használt adatok forrásairól. Ezeknek az oldalaknak, illetve a belőlük elnyert adatok vizsgálata feltárja a választási rendszer és azon belül a szavazati struktúra és a kvóta hatását kellőképpen. Összehasonlítva az egyes országokat könnyedén kimutatható a női képviselőt magyarázó tényezők.

Ahhoz, hogy a vizsgált 28 országban jól láthatóvá tegyük ezeknek az intézményi változóknak a női politikai részvételben játszó szerepét, az adatok összevetésén túl az általánosított lineáris modell ('generalized linear model') egy

válóját³⁴ alkalmazom (Papke-Wooldridge [1996]). Ezzel a modellel egyértelműen kimutatható, illetve jól ábrázolható, hogy melyek azok az intézményi tényezők (változók), amelyek erősebb magyarázó erővel bírnak a női politikai részvételre.

Fontos megjegyezni, hogy a dolgozatomnak statikus elemzési keretet választottam és nem dinamikájában elemeztem a nők politikai részvételét. Ennek értelmében az idősort tekintve keresztmetszeti vizsgálatot végeztem és nem longitudinális vizsgálatot. Terjedelmi és időbeli okok miatt nem a változásokra és tendenciákra voltam kíváncsi, hanem a rendelkezésemre álló legutolsó választások legfrissebb eredményeire és az azután kialakult parlamentek és frakciók női arányaival kapcsolatos adatokra támaszkodtam. Ennek következtében az országok közötti trenden jól kirajzolódnak. Az egyes országokat egy időpontban vizsgáltam meg. Ugyan összegyűjtöttem sok kutatómunkával az egyes országok parlamentjének, illetve az egyes parlamenti frakcióknak az adatfelvételkor (2013. December – 2014. Január) fennálló női arányát, azokat a dolgozatban nem használtam fel. Ennek oka az volt, hogy a választások utáni eredményekhez képest csekély változást véltem felfedezni és ebből messzemenő következtetéseket hozni nem lett volna értelme.

3.2 Adatok

Adatbázisom alapját a különböző parlamenti oldalakon megtalálható információk képezik, amelyeket hosszas kutatás eredményeképpen sikerült elérnem. Az adatbázishoz szükséges információk zömét főként az Európai Unió 28 országának hivatalos parlamenti oldalaiból nyertem. Az országok parlamenti alsó házának hivatalos oldalain a választások eredményeiről szereztem adatokat. Mindezekon túl a parlamenti frakciók számát és a nemi összetételüket is ezek a weboldalak, illetve a rajtuk lévő információk szolgáltatták. Amelyik ország esetében nem sikerült ezeket a számomra releváns adatokat elnyernem, ott a az ország parlamentjének a hivatalos tájékoztató irodájához fordultam. Velük interneten keresztül, e-mail formájában vettem fel a kapcsolatot. A 28 országból majdnem a fele válaszolt ezekre a levelekre és nagyon informatívak voltak, emiatt ezúton is hálás vagyok értük.

³⁴ Frakcionális logit (~ fractional logit) modellt alkalmaztam, Stata programban.

Továbbá a parlamentbe jutott pártok saját, hivatalos weboldalai is egy biztos alapot nyújtottak dolgozatom alapjául. A pártszabályzatok részletesen ismertetik a kvótaszabályzatok elfogadását, illetve annak egyes elemeit is.

Ezenfelül az International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) adataira, illetőleg az Inter-Parliamentary Union (IPU) adatbázisra is támaszkodom.

A kvótákkal kapcsolatos információkat a stockholmi székhelyű IDEA Intézet és a Stockholmi Egyetem közös projektjében született „Quotaproject”³⁵ nevű adatbázis szolgáltatta. A ‘Quotaproject’ adatbázis nagyon részletes és az online felületről könnyen elérhetőek az egyes országok kvótaszabályozásai.

A választási rendszerrel összefüggő adatokat az IPU³⁶ által nyilvánosan elérhető ‘Parline’ (PARliaments onLINE) nevű adatbázis biztosította, amely a nemzeti parlamentekkel kapcsolatos információkat gyűjtötte össze egy csokorba. A szavazati struktúrával (ballot structure) kapcsolatos adatokat az International Foundation for Electoral System által szerkesztett ‘Election Guide’ nevű online elérhető adatbázisból értem el.³⁷ Ez utóbbi az országok választással kapcsolatos információit tartalmazza.

A pártcsaládokkal kapcsolatos adatokat, egyrészt Wolfram Nordsieck ‘Parties and Elections in Europe’ c. adatbázisa, másrészt a Norwegian Social Science Data Services (NSD) ‘European Election Database’ c. adatbázisa nyújtotta. Ezekben az adatbázisokban a különböző pártokat legalább 8-9 típusba sorolják.³⁸ A pártokat ideológiájuk alapokon helyezték különböző típusokba. Ehhez felhasználták a ‘Manifesto Project’ bal-jobb skáláját.³⁹ Azonban mivel vizsgálatomban az elemszám viszonylag kicsi, ezért ezeket a kategóriákat szűkítettem, vagyis összevontam és a pártcsaládok változóm három értéket vehet fel. Következésképpen ezek az értékek átfogóbbak lettek.⁴⁰

Továbbá az IPU-tól, egy másik adatbázis (‘Women in Politics’) segítségével is

³⁵ <http://www.quotaproject.org/>

³⁶ <http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp>

³⁷ <http://www.electionguide.org/elections/past/>

³⁸ Szociáldemokraták, Kommunisták, Kereszténydemokraták, Konzervatív liberálisok, Liberálisok, Nacionalisták, Jobboldali Populisták, stb. <http://www.parties-and-elections.eu/>, http://www.nsd.uib.no/european_election_database/

³⁹ <https://manifesto-project.wzb.eu/>

⁴⁰ Török-Gallai (2005), 407-410. oldal alapján a következő három pártcsaládba kategorizáltam a pártokat: Baloldali, Centrum és Jobboldali.

igénybe vettem, amely kifejezetten a nők és a politikai élet közötti kapcsolattal foglalkozó szakirodalmat, illetve egyéb információkat tartalmaz.⁴¹

3.2.1 Változók operacionalizálása

A jobb megérthetőség érdekében egy táblázatban foglaltam össze a változóim operacionalizálását. Két adatbázissal dolgoztam, az egyik adatbázisban a nők parlamenti arányát magyaráztam a különböző kvóta változókkal, a szankcióval és a szavazási struktúrával. A másik adatbázisban a parlamenti frakciókban vettem szemügyre a nők arányát, amihez elsősorban az önkéntes kvóta és a pártcsaládok változók magyarázó erejét vizsgáltam. A következő táblázat tartalmazza a két adatbázisban használt változók operacionalizálását:

⁴¹ <http://www.ipu.org/bdf-e/BDFsearch.asp>

Ország adatbázis

Párt adatbázis

Változók	Érték	Változók	Érték
Ország	28 értéket vehet fel	Frakciók	199 értéket vehet fel
Parlamenti arány	28 értéket tizedesjegyen	Ország	28 értéket vehet fel
Van-e kvóta	0=Nincs 1=Van	Frakcióban a nők aránya	199 értéket tizedesjegyen
Kvótatípus	0=Nincs 1=Önkéntes 2=Törvényi	Önkéntes kvóta	0=Nincs 1=Kvóta
Törvényi kvóta	0=Nincs 1=Van	Van-e kvóta	0=Nincs 1=Van
Nincs kvóta	0=Van kvóta 1=Nincs kvóta	Törvényi kvóta	0=Nincs 1=Van
Szankció	0=Nincs 1=Van	Pártcsaládok	1=Baloldali 2=Centrum 3=Jobboldali
Szankció típusa	1=Lista visszautasítása 2=Pénzbírság		
Elhelyezkedésre vonatkozó policy	0=Nincs 1=Van		
Ballot	1=Jelölt-orientált szavazás 2=Preferenciális szavazás 3=Dualis szavazás 4=Párt alapú szavazás		

2. Táblázat: Adatbázis operacionalizálás

Forrás: Saját adatbázis

4. Az elmélet alkalmazása a gyakorlatban

A nők parlamenti arányára intézményközpontú magyarázókat kínálok. Először is szavazási struktúra („ballot structure”) és a törvényi kvóta, illetve a kvótáknak a nem használata változóknak a magyarázó hatásait vizsgáltam. Ezenkívül azt gondolom, hogy a kvóta használatával együtt bevezetett szankciók is magyarázó erővel bírnak abban, hogy melyek azok az intézményi változók, amely megléte esetében nőhet a női parlamenti arány. Ehhez az első adatbázisomban összegyűjtött adatok szolgálnak alapul.

Majd a második adatbázisomhoz nyúlva a női képviselők arányát az egyes parlamenti frakciókban veszem szemügyre. Ebben az elemzésben a nők frakciókban található arányát az önkéntes kvóták használatával, illetve annak nem használatával vizsgálom először is. Továbbá keresem a választ arra, hogy a pártcsaládok és a nők aránya milyen a kapcsolat. Arra vagyok kíváncsi, hogy milyen pártcsaládok alkalmaznak önkéntes kvótákat, illetve van-e különbség a nők arányát tekintve az egyes pártcsaládok között.

4.1 Szavazási struktúra („ballot structure”) hatása a nők parlamenti arányára

A jelölt-orientált szavazás jelentette a kontrollcsoportot, amihez viszonyítom a preferenciális szavazás-, a duális szavazás- és a párt alapú szavazás változót.⁴²

Nők parlamenti aránya	Esély-hányados	Standard Hiba
Preferencia szavazás	1,426	2,137
Duális szavazás	1,219	2,519
Párt alapú szavazás	1,221	2,133
Konstans	,230	,357
Kontroll csoport: Jelölt-orientált szavazás		

N=28

3. Táblázat: A nők parlamenti arányát magyarázó szavazási struktúra változók,

Forrás: Saját adatbázis

A táblázat jól mutatja azt, hogy mindhárom szavazási struktúra használata esetén nagyobb lesz az esélye a nők parlamenti részvételének a javulására, mint a jelölt-orientált szavazás esetében. Előzetes feltételezésekhez képest némileg meglepő, hogy a jelölt-orientált szavazás és a párt alapú szavazás között ilyen mértékű eltérés van. Hiszen mindkét szavazási mechanizmus esetében a pártoknak kiemelkedő szerepe van a jelöltállításban, ezért azt gondoltam, hogy nem lesz a kettő között nagy különbség. Véleményem szerint ennek az a mögöttes oka, hogy ugyan mindkét esetben a pártok birtokolják a hatalmat és az ő szelekciós mechanizmusok a mérvadó, mégis az első esetben (jelölt-orientált szavazás) korlátozottabb az esélye a nőknek a parlamentbe jutásra, mint a párt alapú szavazásnál. A párt alapuló szavazás elméletileg jobb esélyeket kínálhat a nőknek azáltal, hogy egyáltalán a listára való kerülés és a listán való előnyösebb hely megszerzésére több lehetősége van a rendszer jellegéből adódóan. Miközben a jelölt-orientált szavazásnál az egyéni kerületek rendszere kevésbé kedvező mind a női jelöltek szelekciójának mind a megmérettetésüknek.

Legnagyobb valószínűsége annak, hogy nagyobb lesz a nők parlamenti

⁴² Azért választottam a jelölt-orientált szavazást referenciacsoportnak, mert legnegatívabb hatást várom az elméletben részletezett okok miatt (egymandátumos, egyéni választókerület hatása).

aránya, a preferenciális szavazás esetében figyelhető meg. Ezzel a hipotézisemet sikeresen megerősítettem, mivel láthatjuk az elemzésből, hogy ebben a mechanizmusban a legvalószínűbb, hogy történik elmozdulás a női képviselők számában. A jelölt-orientált szavazási mechanizmushoz képest a duális és a párt alapú szavazás esetében is nagyobb a valószínűsége, hogy emelkedik a nők parlamenti aránya. Ez utóbbi között minimális eltérés van, a pártok javára. Pedig azt feltételeztem, hogy a duális szavazási struktúra kedvezőbb, mint a párt alapú.

4.2 A kvóták hatása a nők politikai részvételére az Európai Unió 28 parlamentjében

Azt láthatjuk a következő táblázatból, hogy több a valószínűsége annak, hogy nagyobb lesz a nők parlamenti aránya, ha az országokban törvényes kvótát alkalmaznak, önkéntes kvóta helyett.⁴³

Nők parlamenti aránya	Esély-Hányados	Standard Hiba
Törvényi kvóta	1.124818	1.399619
Nincs kvóta	1.465132	1.788457
Szankció	1.229667	1.483655
Kontrollcsoport: Önkéntes		
N=28		

4. Táblázat: A nők parlamenti arányát magyarázó kvóta változók,

Forrás: Saját adatbázis

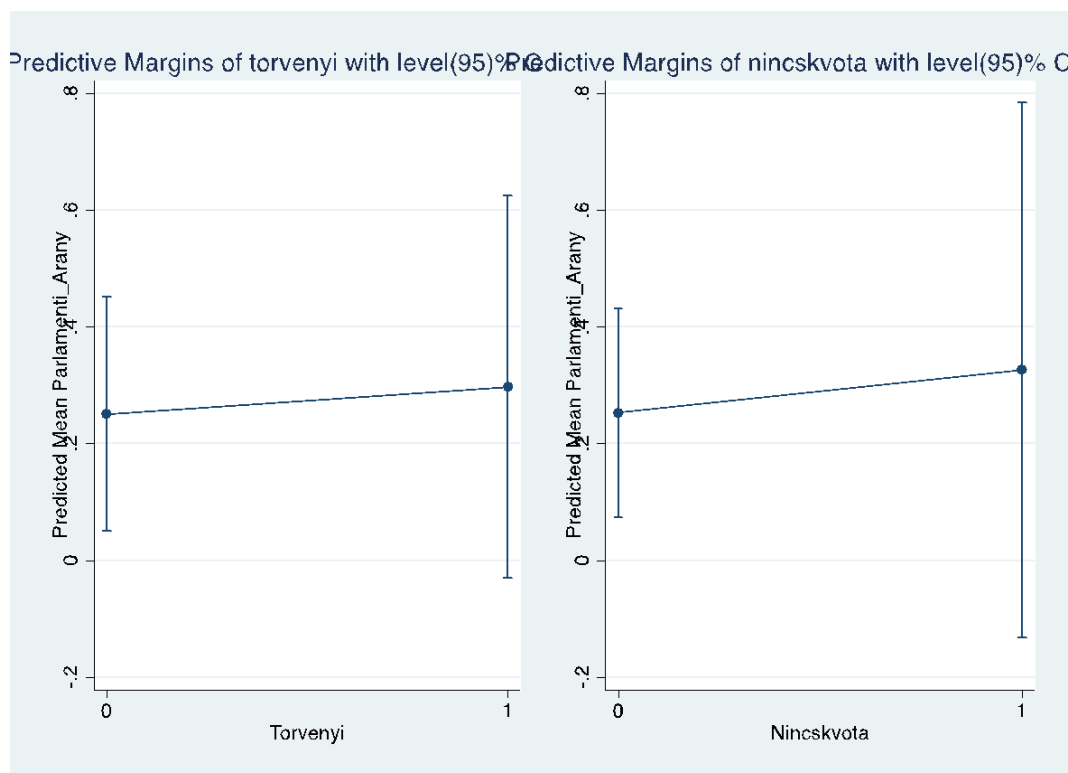
Az önkéntes kvóták használatához képest nagyobb az esélye annak, hogy magasabb lesz a parlamentben a nők aránya, amikor nem alkalmaznak kvótát. Ez a gyakorlatban inkább azt jelentheti, hogy nincs érdemi különbség az olyan országok között, ahol nem alkalmaznak kvótát és amelyekben van önkéntes kvóta. Illetőleg azt, hogy vannak olyan országok, ahol nincsen kvótaszabályozás és mégis nagyobb arányban vannak női képviselők a parlamentben, mint ahol van önkéntes kvóta. Például Finnországban nincsen semmilyen kvótaalkalmazás és mégis több mint 10 százalékkal magasabb a nők parlamenti aránya, mint Ausztriában, ahol pedig

⁴³ A kvóta változó használatához mindenekelőtt az önkéntes kvótákat kihagytam és ők jelentették a referenciacsoportot. A törvényi kvóta és a kvóta nem használata ezért az önkéntes kvótákhoz való eltérést fogja mutatni.

alkalmaznak önkéntes kvótát.⁴⁴ A dolgozat hátralévő részében szeretnék magyarázatokat adni, hogy ez miért lehetséges.

A szankció alkalmazása is növeli annak valószínűségét, hogy nagyobb lesz a nők parlamenti aránya. A következő alfejezetben alaposabban megvizsgálom, hogy a szankciók megléte hogyan hat a nők parlamenti arányára. Ezenkívül azt gondolom, hogy érdekes információhoz juthatnánk, ha megvizsgálnánk egy további kutatás során, hogy mely szankció típusok befolyásolják jobban a női képviselők számának emelkedését.

Az alábbi grafikonon a függőleges tengely a nők parlamenti arányát ábrázolja. Míg az első ábrán a vízszintes tengely a törvényi kvóta változót, addig a második ábrán ugyanez a nincs kvóta változót ábrázolja. A két magyarázó változó a nők parlamenti arányában bekövetkező növekedés valószínűségét illusztrálja. Az ábra nem tökéletes abból a szempontból, hogy nem veszi figyelembe a vízszintes tengelyen található változó mérési szintjét. Azzal is tisztában vagyok, hogy nem helyes, hogy összekötjük egy egyenessel a 0-t és az 1-et, mert elméletileg sem vehet fel a változó a két érték közötti értéket. Azonban úgy gondolom, hogy az ábra a számoknál jobban érzékelteti azokat a hatásokat, amelyek dolgozatomban relevánsak.

⁴⁴ Finnországban a nők parlamenti aránya 43%, miközben Ausztriában 33,3%.

2. Ábra: Az önkéntes kvóták hatása a nők parlamenti aránya

Forrás: Saját adatbázis

Az első diagram azt mutatja, hogy ha önkéntesből törvényi kvótára váltunk, vagyis ha egy országban törvényi kvótát alkalmaznak, akkor várhatóan nagyobb lesz a nők parlamenti aránya. A fenti grafikonon található második ábra azonban azt mutatja, hogy az önkéntes kvótatípushoz képest akkor is nagyobb lesz a nők parlamenti aránya, ha egyáltalán nincs egy adott országban kvótaszabályozás.

Az előzetes várakozások szerint a kvóták megléte, függetlenül attól, hogy az önkéntes, törvényi vagy alkotmányos, önmagában garantálja a nők parlamenti arányának emelkedését. Azonban a két ábráról azt olvashatjuk le, hogy az önkéntes kvóta szerepe a nők parlamenti arányában nem túl jelentős és ezzel megcáfoltam a hipotézisemet. Véleményem szerint ennek egyik oka az lehet, hogy az önkéntes kvóták, hasonlóan az alkotmányban előírt "kvótákkal", inkább tekinthetők olyan elveknek, amelyek a nemi esélyegyenlőséget kívánja megteremteni a politikai életben. Csakhogy nem tartalmaznak olyan szankciókat, amelyekkel valóban érvényesíthetők a kvótákban vállaltak.

Ezenfelül az tény, hogy csupán néhány párt használ önkéntes kvótát egy adott országban, nem változtatja meg drasztikusan a nők parlamenti arányát az országra nézve. Emiatt lehetséges, hogy a kvóta nem használata - a vizsgált EU 28 országot nézve - is jobb női parlamenti arányt hozott ki. Magyarország egy nagyon jó példa ennek szemléltetésére, mivel a Magyar Szocialista Pártban (MSZP) elméletileg 20 százalékos kvóta található.⁴⁵ Ennek ellenére, ha a párt parlamenti frakciójának összetételét alaposan szemügyre vesszük, láthatjuk, hogy az MSZP frakciójában a 2010-es országgyűlési választásokat követően mindössze 5 női képviselő kapott helyett, így a nők aránya a frakcióban 8,5 százalék volt.⁴⁶ Jelenleg pedig mindössze 2 nő található az MSZP frakcióban. A párt elmarad a saját maga által vállalt önkéntes kvóta célkitűzéseiktől, mivel nincsen olyan intézmény, aki szankcionálná őket a kvóta be nem tartásáért.

Ugyanakkor, ha egy országban a pártok többsége alkalmaz nemi kvótát, még

⁴⁵ <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?country=100>

⁴⁶ http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_kpv.kepv_rip?P_CALL_MOD=KEPV_RIP_DATE_&P_CKL=39&P_DATUM=2010.05.21&P_PCS=4&P_BIZ=null&P_NEME=2&P_EGYE_NI=I&P_TERULETI=I&P_ORSZAGOS=I&P_MEZO=null&P_SORREND=null

akkor is, ha önkéntesek, az növelheti a nők arányát a parlamentekben. Németország példáján keresztül érdemes ezt a jelenséget szemléltetni, ahol a három legjelentősebb párt (SPD, CDU, Die Grüne)⁴⁷ használ önkéntes kvótát.⁴⁸ Németországban a kvóták bevezetésének ötlete először a 70-es években merült fel, amikor is a Szociaáldemokrata Párt (SPD) női tagjai felemelték a hangjukat a pártban uralkodó férfidominancia ellen. Azonban mégsem ők, hanem a Zöldek voltak azok, akik bevezették a kvótákat, miután történelmük során először bejutottak a parlamentbe. A fő ok az volt, hogy meg kívánták tartani az ideológiai támogatásukat a demokrácia és az egyenlőség szellemében (Kolinsky [1993]: 131). Az SPD pedig tartva attól, hogy a választóik egy részét elvesztik, és azok átfordulnak a Zöldekhez, illetve a párthoz közelálló női szervezetek nyomásának engedve vezették be a kvótát 1988-ban (Kolinski [1993]: 130). A CDU pedig hosszas előzmények után 1996-ban vezette be a 33 százalékos női kvótát (McKay [2007]: 385). A német esetet vizsgálva azt láthatjuk, hogy a kvóták bevezetése a kis, baloldali pártokról áttérjedt a többi pártra is, feltételezhetően azért, mert a többi párt is elkezdte látni a kvóták hatását, annak viszonylagos népszerűségét és eredményességét. Mivel a kvóták bevezetése egyfajta versengést szült a pártok között és mivel nem akarnak versenyhátrányba kerülni, emiatt a pártok a szankció hiánya ellenére is érdekeltek lettek a kvóták betartásában. A német politikai pártkvóták így sikeresek lettek abban a tekintetben, hogy hatékonyan növeljék a nők arányát a politikai életben (Davidson-Schmich [2006]). Így az ország a többi európai uniós ország viszonylatában is magas női képviseleti arányokat mutat.

Az elemzésből kiderült, hogy ha átváltunk önkéntesből törvényi kvótára, akkor nagyobb valószínűséggel lesz magasabb a nők parlamenti aránya. Ez azért lehetséges, mivel a törvényi kvóta valóban arra készíti a pártokat, hogy a választási törvények - kvótára vonatkozó – előírásainak megfelelő arányban vagy számban helyezzenek nőket a listájukra, illetve indítsanak női jelölteket. Hiszen ha nem tartják be ezeket a szabályokat, különböző büntetésekre számíthatnak, amelyek akár a lista elutasításával is járhatnak. A szakirodalom, illetve különböző példák alapján is a pénzbüntetésnél jobb ösztönző erőnek tartják a lista

⁴⁷ Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Christlich-Demokratische Union, Bündnis 90/Die Grünen

⁴⁸ Meg kell jegyezni, hogy a jelenleg kevésbé jelentős, német baloldali párt (Die Linke) is alkalmaz kvótát.

elutasítását. Franciaországban az országos parlamenti választások során pénzbírságot szabhatnak ki a kvótát nem alkalmazó pártokra, ugyanakkor ez nem tántorítja el a pártokat attól, hogy ne indítsanak újra és újra kevés női jelöltet. Miközben regionális szinten (önkormányzati választásokon) elutasíthatják a pártok listáit, ha azok a kvótaszabályokkal nincsenek összhangban. Azt mutatták az eddigi tapasztalatok, illetve választások, hogy ez utóbbi megoldás növelte a pártok listáin a női jelöltek arányát, tehát motiváló erővel bírt ez a fajta szankció (Dahlerup-Freidenvall [2003]: 13).

4.2.1 Szankciók hatása

Az előbbi fejezetből kiderült, hogy a törvényi kvóták használata mellett a szankció alkalmazása is növeli annak a valószínűségét, hogy magasabb lesz a nők aránya a parlamentek alsó házában. Ez az alatt értem, hogy a kvótákban előírtak megszegése esetén, ha létezik valamilyen szankció (legyen az a lista elutasítása, a lista be nem regisztrálása vagy pénzbeli büntetés), amellyel büntetik azokat, akik nem tartják be a kvótában előírt rendelkezéseket, az várhatóan magasabb női arányt eredményez.

Az alábbi táblázatban azt mutatja, hogy milyen a nők aránya, amikor alkalmaznak szankciót és milyen, amikor nem alkalmaznak kvótát.

A nők aránya a parlament alsó házában

Kvóta megszegése jár-e szankcióval	Átlag	Szám	Szórás
Nincs	0,255	20	0,104
Van	0,290	8	0,094
Összes	0,265	28	0,101

5. Táblázat: Szankciók hatása a nők parlamenti arányára

Forrás: Saját adatbázis

Azt láthatjuk a táblázatból, hogy az Európai Unió 28 országát vizsgálva többségében vannak azok az országok (húsz), amelyek nem alkalmaznak szankciót és nyolc olyan ország van, ahol található szankció. A táblázat azt mutatja, hogy azokban az országokban ahol van szankció ott a nők parlamenti arányának átlaga magasabb, mint ahol nincsen szankció. Tehát ez alapján a törvényi kvóta mellett

alkalmazott szankciók magasabb női arányt eredményezhetnek, mint ha egyáltalán nincsen szankció.

A szankciókon belül is többféle típust tudunk megkülönböztetni. A következő táblázat a szankciók típusait és azok előfordulásait foglalja össze.

Szankció típusa	
Érték	Szám
Nincs	19
Nem regisztrálhat, elutasítják a listát	6
Pénzbírság	3

N=28

6. Táblázat: A szankciók típusai

Forrás: Saját adatbázis

Azt mutatja az ötödik táblázat, hogy a szankciót alkalmazó országok között hogyan oszlanak meg az egyes szankció típusok. Azt láthatjuk, hogy hat olyan ország van, ahol a kvótaszabályban előírtak be nem tartása a lista nem regisztrálását vagy a lista elutasítását vonja maga után. Ezenkívül három olyan ország van, ahol pénzbírsággal büntetik, ha azok nem felelnek meg a kvótaszabályozás előírásainak. A negyedik és az ötödik táblázat közötti eltérést az okozza, hogy az utóbbiban a pénzbírság típus alá esett az is, amikor tulajdonképpen pénzjutalmat kapnak akkor, amikor több nőt helyeznek a listájukra a pártok. Ilyen megoldás található Horvátországban.⁴⁹ Az ilyen fajta pénzjutalomnak tulajdonképpen ugyanolyan a hatása, mint a pénzbüntetésnek, hiszen ugyanúgy ösztönzi a pártokat a női jelöltek kiválasztására. Emiatt gondoltam úgy, hogy annak ellenére, hogy két eltérő esetről van szó, a logikájuk, illetve a végeredményük miatt alapvetően egy esetként lehet őket kezelni.

4.3 A nők parlamenti aránya a frakciókban

A második adatbázisom vizsgálatával a nők parlamenti arányát az országok parlamenti választása után létrejött frakciókban elemeztem. Ehhez elsősorban az önkéntes kvóták, a pártcsaládok és az északi országok változót használtam. Az északi országok változó használatának gondolata már a dolgozat írása közben merült fel bennem, miután az első adatbázis eredményei egyértelműen azt

⁴⁹ <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?country=98>

mutatták, hogy az északi országokban magasabb a nők parlamenti aránya. Mindannak ellenére, hogy az északi országok többségében (Dánia és Finnország) egyáltalán nem található kvóta. Azonban az első adatbázisban a kevés elemszám miatt nem szerettem volna újabb változót rakni, hiszen az torzította volna az eredményeket. Így a második adatbázisban vettem fel az északi országokra vonatkozó magyarázó változót.

A következő táblázat ismerteti ezen változóknak a hatását a nők parlamenti frakciókban lévő arányára.

Nők aránya a frakciókban	Esély-Hányados	Standard Hiba
Önkéntes kvóta	1,147	0,505
Pártcsaládok	0,717	0,138
Északi országok	2,240	0,954
Konstans	0,619	0,272
Kontrollcsoport: Nincs önkéntes kvóta, baloldali, nem északi országok		

N=199

7. Táblázat: A nők frakcióbeli arányaira ható magyarázó változók eredménye

Forrás: Saját adatbázis

Azt láthatjuk, hogy az önkéntes kvótáknak a nem használatáról az önkéntes kvóták használatára váltás növeli annak az esélyét, hogy magasabb lesz a női arány a parlamenti frakciókban. Annak ellenére, hogy az első adatbázis eredményeiből az derült ki, hogy az önkéntes kvóták használata nem eredményez magasabb női parlamenti arányt, addig a nők parlamenti frakcióbeli arányaira pozitív hatása van. Azt gondolom, hogy emögött részben az az ok áll, hogy a pártok által vállalt önkéntes kvóta az adott párt parlamenti frakciójára kihat, azonban a többi pártban a nők arányát nem változtatja meg. Így lehetséges, hogy míg az önkéntes kvóták használata nem eredményez magasabb női arányt a parlamentekben, addig az egyes frakciókban igen.

Ezenkívül a pártcsaládok változó vonatkozásában azt vehetjük észre, hogy a baloldali pártcsaládhoz képest mindkét másik pártcsalád esetében nő a valószínűsége annak, hogy alacsonyabb lesz a nők frakcióbeli aránya. A baloldali pártcsaládokhoz viszonyítva nő az esélye annak, hogy alacsonyabb lesz a

centrumpártokban a nők aránya, és ahogy megyünk a jobboldali pártcsaládokhoz úgy lesz egyre alacsonyabb ez az arány.

Nagyobb a valószínűsége annak, hogy magasabb női aránnyal találkozhatunk azokban a frakciókban, amelyek északi országokban találhatók. Vagyis nagyobb az esélye annak, hogy az északi országok parlamentjében található frakciók magasabb női aránnyal rendelkeznek, mint azok a frakciók, amelyek nem északi országokban találhatók.

A következőkben ezeknek a változóknak a hatásait fogom alaposabban szemügyre venni. Azt gondolom, hogy érdemes lesz ezeknek a változóknak a hatásait külön-külön vizsgálva, mélyebben fel tudjuk tárni a női képviseletben játszott szerepét.

4.3.1 Az önkéntes kvóták hatása a nők részvételére az egyes parlamenti frakcióban

A vizsgált 28 európai uniós országban összesen 199 parlamenti frakció található jelenleg.⁵⁰ A következő (harmadik) táblázat azt mutatja, hogy ezek közül hány frakcióban⁵¹ találhatók önkéntes kvóta.

	Érték	Jelentés	Szám
Van-e önkéntes kvóta.	0	Nincs	167
	1	Van	32

N=199

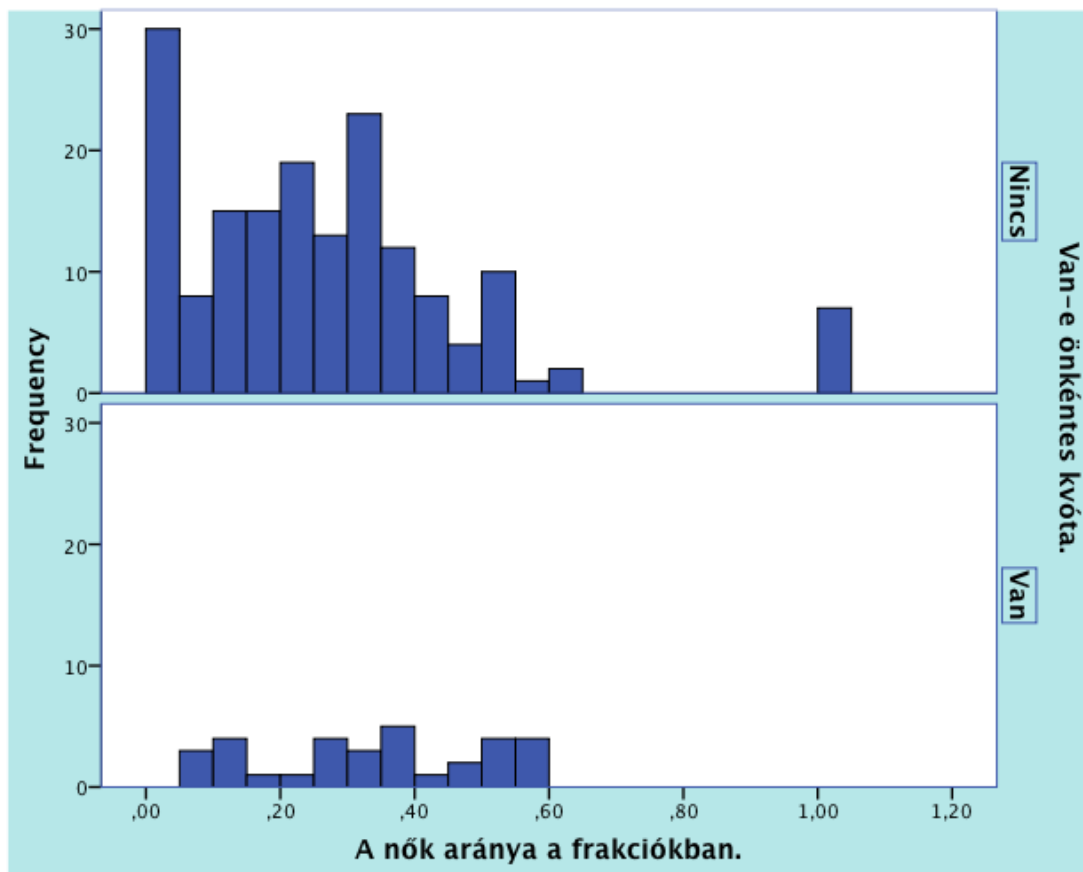
8. Táblázat: Önkéntes kvóták használata a parlamenti frakciókban

Forrás: Saját adatbázis

Ezek közül 167 parlamenti frakcióban egyáltalán nincs önkéntes kvótát használó párt és csupán 32 parlamenti frakció esetében beszélhetünk önkéntes kvótákról.

⁵⁰ Legutolsó országgyűlési választások után közvetlenül meg megalakult parlament. (Adatfelvétel: 2013. December-2014. Január)

⁵¹ Frakció alatt a parlamentbe jutott pártokat értem. Az önkéntes kvótáknál pedig azokat a frakciókat, amelyeknél van olyan párt, amelyiknél található önkéntes kvóta.

3. Ábra: A nők frakciókban lévő aránya és az önkéntes kvóták kapcsolata

Forrás: Saját adatbázis

A fenti ábrán a vízszintes tengely a nők arányát mutatja, míg a függőleges tengely a gyakoriságot. Az ábra jól érzékelteti azt, hogy azokban a frakciókban, ahol nem alkalmaznak önkéntes kvótát, ott található a legtöbb olyan frakció, amelyben a legkevesebb a női képviselők aránya.

Ezenkívül a vízszintes tengelyen, az 1-es érték szolgál érdekes információval, ami azt ábrázolja, hogy vannak egyes frakciók, amelyekben csak női képviselő található. Ez jellemzően olyan kis frakciók, amelyek egyrészt nemzetiségi alapon kerültek be a parlamentbe, mint például Dániában az Inuit Ataqatigiit (Inuit Community) és Siumut (Forward), amelyek grönlandi pártok és egy-egy képviselőjük ül a dán parlamentben.⁵² Ebbe a kategóriába sorolhatóak a következő párt: Egyesült Királyságban található Alliance Party of North Ireland (APNI). Másrészt kisebb olyan pártok, amelyek partikuláris érdekeket karolnak fel: brit Green party (GP), holland Partij voor de Dieren (PvdD, Party for the Animals), az ír

⁵² <http://www.electionguide.org/>

People Before Profit Alliance (PBPA) és a litván Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (LVŽS, Lithuanian Peasant and Greens Union).⁵³

4.3.2 Pártcsaládok és a kvóta kapcsolata

Az alábbi táblázat azt mutatja, a vizsgált 199 parlamenti frakcióban a bal-jobb oldali skálán 76 pártot tudunk a baloldali pártcsoportba tenni, 42 pártot a helyezhetünk a centrum pártcsaládba és 81 olyan párt van, amely a jobboldali pártcsaládba sorolható.

		Van-e önkéntes kvóta?		Összes
		Nincs	Van	
Milyen pártcsaládba sorolhatóak a parlamenti frakciók?	Baloldal	52	24	76
	Centrum	40	2	42
	Jobboldal	75	6	81
Összes		167	32	199

9. Táblázat: A pártcsaládok és az önkéntes kvóta használata

Forrás: Saját adatbázis

Azt látjuk, hogy a kvótát nem használó legtöbb frakció a jobboldali pártcsaládban található (167-ből 75). Ami azért figyelemkeltő, mivel a jobboldali és baloldali pártok száma nem sokban tér el a vizsgált populációban, tehát szinte ugyanolyan arányban kerültek be az egyes országok parlamentjébe a jobboldali és baloldali családhoz tartozó pártok. Ezenkívül, ami még érdekes, hogy a jobboldali és a centrum pártcsaládnál is elenyésző számú frakció használ önkéntes kvótát (7,4% és 5%). Míg a baloldali pártcsaládba tartozó pártok 32%-a rendelkezik valamilyen kvóta előírással. A centrumban lévő pártok esetében azt feltételeztem volna, hogy jóval több lesz azon pártok száma, amelyek használnak kvótát és valamelyest közelít a számuk a baloldali pártokhoz. Azonban arányaiban még a jobboldali pártoknál is kevesebb azon centрупártok száma, amelyiknél található kvóta. Ennek mélyebb okait érdekes lenne egy következő dolgozat során alaposabban megvizsgálni. Összegezve azt mondhatjuk, hogy a politikai-ideológiai tengely mentén a baloldali pártok inkább alkalmaznak kvótákat, mint a jobboldali pártok.

⁵³ <http://www.electionguide.org/>

A következő táblázat azt mutatja, hogy a pártcsaládok átlagai és a nők aránya között milyen a kapcsolat.

A nők aránya a frakciókban.	Szám	Átlag	Szórás	Standard Hiba
Baloldal	76	,3438	,24262	,02783
Centrum	42	,2890	,23028	,03553
Jobboldal	81	,1995	,14444	,01605
Összes	199	,2735	,21423	,01519

10. Táblázat: A pártcsaládok és a parlamenti frakciók női arányának a kapcsolata

Forrás: Saját adatbázis

Azt láthatjuk, hogy átlagosan magasabb a nők aránya a baloldali pártcsaládoknál, mint a centрупártokban, és a centрупártokban, mint a jobboldali pártcsaládoknál. Tehát átlagosan a baloldali pártcsaládba tartozó parlamenti frakciónál a legmagasabb a nők aránya és átlagosan a jobboldali pártcsaládnál a legalacsonyabb a három kategóriában.

4.3.3 Északi országok kiugró értékeinek a vizsgálata

Az északi országok csoportját a következő országok alkotják: Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország. A saját elemzéseimből az derült ki, hogy az általam vizsgált északi országok, még pedig Dánia, Finnország és Svédország kiemelkedően magas női parlamenti aránnyal rendelkeznek a többi uniós országhoz képest. Mindez annak fényében érdekes, hogy mindhárom általam vizsgált északi ország esetében „csak” önkéntes kvóta használatáról beszélhetünk. Az elemzés során azt kaptuk, hogy az önkéntes kvótáknak a nők parlamenti arányára nincsen nagy hatása, viszont mégis azt látjuk az északi országoknál, hogy magas a nők aránya. A következőkben ezeknek a kiugró értékeknek a lehetséges okait fogom felvázolni.

Nem csak már a bevezetésben említett IPU adatok és a választási eredmények alapján helyezkednek el az északi országok – a nők parlamenti arányát tekintve – a rangsorban elől, hanem az évről évre a World Economic Forum által kiadott éves Global Gender Gap Report-ja alapján is (World Economic

Forum [2013]). Ez utóbbi jelentés azt méri, hogy az országok hogyan teljesítenek azoknak az akadályoknak az eltörlésében, amelyek a nők döntéshozatali helyzetbe kerülése előtt állnak. A nem európai uniós északi országok, úgymint Izland és Norvégia szinte mindig elől végez ezeken a ranglistákon, és őket követi vagy velük hasonló eredményeket ér el Svédország, Finnország és Dánia, amely példamutató országgá teszi őket a nemi esélyegyenlőség terén.

Az északi országok társadalmait az egalitarianizmus zászlóvivőinek szokás tekinteni (Nagy [2012]: 3). Ugyan nehéz az egalitarianizmust, mint fogalmat számszerűsíteni és mérni, azonban a jövedelemegyenlőség oldaláról közelítve összehasonlíthatjuk az egyes országokat a Gini-index segítségével. A CIA World Factbook adatait alapul véve azt látjuk, hogy a Gini-indexet tekintve az összes északi ország benne van a világ 20 legegyenlőbb országa között (CIA World Factbook [2013]).

A szakirodalom szerint elsősorban ezen országokban a társadalom egalitáriánus jellege és a jóléti rendszer megléte járult hozzá a nemi esélyegyenlőség politika megvalósulásához. Az egalitarianizmus és a jóléti rendszer közötti összefüggéseket, hogy melyik hat a másikra, vagy hogyan befolyásolják egymást, ezen dolgozatban nem kívánom részletezni. Viszont feltételezhető, hogy az egalitáriánus értékeken alapuló északi jóléti rendszerek teremtettek olyan hátteret, amelyben a nemi esélyegyenlőség elindulhatott és magas női politikai arányt eredményezhetett. Tehát egyfajta útfüggőség figyelhető meg, hiszen a rendszer alapvetői jellemzői, úgymint az egalitarianizmus és a jóléti állam meghatározzák a rendszer egy későbbi állapotát, a nemi esélyegyenlőségi politika jellegét (Nagy [2012:2]. A jóléti államok legfőbb jellemzője, hogy szociális és gazdasági biztonságot kívánnak megteremteni, valamint törekednek a szociális és gazdasági egyenlőség megteremtésére (Andress-Helen [2001]). Hernes szerint a jóléti államok rendkívül jó potenciállal rendelkeznek a nemi esélyegyenlőség megteremtésére és a nők érdekeinek érvényesítésére, mivel a jóléti államok sok tekintetben nagyon „nő-barát”-nak tekinthetők. Ennek egyik oka az, hogy a jóléti államok olyan intézményi rendszerekkel bírnak, amelyek képesek a különböző társadalmi csoportok érdekeinek a becsatornázására, másrészt a jóléti állam céljai egybeesnek az emancipációra törekvő nők érdekeivel (Hernes [1987]). Hernes szerint a skandináv államokban a nemi esélyegyenlőségi szempontok egyszerre

épülnek be a politikába alulról (bottom-up módon), a nők részvételének elősegítésén keresztül és felülről (top-down módon), a nők érdekeinek érvényesítését elősegítő intézményrendszer kialakításán keresztül (Nagy [2012]: 43). Emlékeztetnék Ilonszki megjegyzésére, aki szerint a női esélyegyenlőség akkor tud sikeressé válni, ha a nemi egyenlőség iránti igény mindkét irányból megvalósul, azaz alulról és felülről is érkező akaratnak kell lennie.

Az északi országok jóléti rendszerének és a gender-politikának a kapcsolatát három fő ponton keresztül láthatjuk: munkaerő-piaci szabályozás, családpolitika és a nők politikai részvétele (Orloff [1996]). A World Economic Forum több mutató alapján is vizsgálja ezeket az országokat, amelyek tulajdonképpen az előző három fő pont lényegét megragadják. Egyrészt amíg egyes nagyon fejlett országokban is az oktatásban a nemek közötti szakadék még mindig nem megoldódott, addig Norvégiában, Svédországban és Izlandon a nők másfélszer többen mennek egyetemre mint a férfiak, és a másik két északi országban, Finnországban és Dániában is a nők többséget képeznek a felsőoktatásban (World Economic Forum [2013]).

Ezenfelül az északi országokban a nők többségben vannak a nagyon magasán képzett munkaerőpiacon, továbbá magas a női munkaerő száma is. Illetőleg a nők és férfiak közötti bérkülönbség is a legalacsonyabb a világon (Zahidi [2013]). Továbbá a jól működő gazdaság egy olyan helyzetet teremt, amelyben a szülőknak jobb lehetőségeik vannak a munka és a családi élet összehangolására, a háztartási munkákat is jobban meg tudják osztani otthon. Ennek következtében a munka és családi élet közötti egyensúly megteremtése terén – mind a férfiak mind a nők tekintetében – kifejezetten jól állnak ezek az országok.

A szülési szabadságon a pénzbeli segélyek nagyvonalúak, amelyet egyrészt az államtól, másrészt a munkaadóktól kapják és különböző adókedvezményekkel, és szülés utáni programokkal is járulnak. Ezek együtt csökkenték a gyerekvállalás költségét és magasabb szülési rátához vezetnek, mint más fejlett gazdaságokban.

Norvégiában 2008 óta a vezető testületekben kötelező 40 százalékos kvóta van mindkét nemre vonatkozóan, amely jól mutatja az országban meglévő egalitáriánus jelleget és a társadalmi nyitottságot (Zahidi [2013]). Természetesen ez olyan alapot nyújt, amely a női politikai esélyegyenlőség megteremtéséhez elengedhetetlen. Történelmileg lényeges az is, hogy az északi országok voltak

azok, amelyek elsőként adtak a nőknek szavazati jogot (Svédország 1919-ben, Norvégia 1913-ban, Izland és Dánia 1915-ben és Finnország 1906-ban)(Zahidi [2013]). Dániában, Svédországban és Norvégiában az 1970-es években a pártok önkéntes kvótákat vezettek be, amelyeknek eredményeképpen az ezt követő években megugrott a női képviselők száma ezekben az országokban. Dániában egy idő után eltörölték az önkéntes kvótákat, mivel nem volt szükség több ingerre, hiszen a folyamat beindult és úgy látták, hogy a kvóták nélkül is biztosítva lesz a megfelelő női arány lesz a parlamentben (Zahidi [2013]).

Végül pedig az északi országok választási rendszerét látva megfigyelhetjük, hogy mindhárom által vizsgálok országban (Dánia, Finnország és Svédország) arányos választási rendszerrel találkozhatunk, amelyről tudjuk, hogy sokkal kedvezőbb feltételeket állít a női képviseletnek. A szavazati strukturájukat tekintve pedig mindhárom uniós északi ország esetében preferenciális szavazás mechanizmusról beszélhetünk, ami ugyancsak kiderült a kutatásomból, hogy a a meglévő szavazati struktúrák közül a legkedvezőbb a nők számára.

Ma a svéd parlament a legmagasabb női aránnyal rendelkező parlamentek között (44,7 százalék) található és a többi északi ország is sikeresnek mondható. Mint ahogy már az elméleti résznél említettem, az összes északi ország benne van a tíz legmagasabb női aránnyal rendelkező parlamentek között. Ezekben az országokban a nők aránya a miniszteri pozíciókban is magas, Norvégia, Svédország, Finnország és Izland 136 országból a négy legjobb ország között van ebben a kategóriában (Zahidi [2013]). Végül Izland, Finnország és Norvégia abban a tekintetben is a legjobb országok között található, hogy ezen országokat vezette leghosszabb ideig női vezető (államfőként vagy miniszterelnökként)(Zahidi [2013]).

4.5 Összegzés

Az intézményi magyarázó változók közül először is a szavazási strukturának a nők parlamenti arányára való hatását néztem meg. Azt láthattuk, hogy az előzetes várakozásokkal összhangban a preferencia szavazás esetén a legnagyobb a valószínűsége annak, hogy nagyobb lesz a nők parlamenti aránya. A szakirodalom ezt a szavazási mechanizmust tartja a legkedvezőbbnek a női képviselet javításának szempontjából. Ami némiképp meglepő volt, ugyanakkor

látva az eredményeket érthető, hogy a jelölt-orientált és a párt alapú szavazás közül az utóbbi esetében nagyobb az esélye annak, hogy nagyobb lesz a nők parlamenti aránya. Véleményem szerint ennek az lehet egyik magyarázata, hogy a párt alapú szavazásnál a listára való bekerülés könnyebben megvalósítható a nők számára, mint az egyéni választókerületi helyre való jelöltállítás megnyerése a párton belül. Ugyan a listára való bekerülés is egy kényes párton belüli szelekció eredménye, azonban az egyéni választókerületekben az egyetlen képviselőjelölti hely megszerzése ennél is nagyobb akadályokat háríthat a nők elé.

A második intézményi változó, kvóta hatása is az előző várakozásokhoz képest más eredményeket hozott és megcáfolta a második hipotézisem, mivel kiderült, hogy az önkéntes kvóták használata nem feltétlenül jár a nők magasabb parlamenti arányával. Azt feltételeztem, hogy önmagában a kvóták használata előmozdíthatja a női részvételt a politikában, azonban ez nem így van, legalábbis az Európai Unió 28 országát szemügyre véve. Ebből adódóan önmagában az, hogy egyes országokban vannak önkéntes kvóták, nem hoz egyértelműen áttörő eredményeket a női képviselet szempontjából. Sőt vannak olyan országok, ahol nem alkalmaznak kvótát és mégis jobb eredményeket tudnak felmutatni, mint azok, amelyekben van önkéntes kvóta.

Ezzel párhuzamosan azt is láthattuk, hogy az önkéntes kvóták alkalmazása ugyan a nők parlamenti összetételére nem hozott jelentős változást, azonban a parlamenti frakciók női arányára pozitív hatással volt. Úgy találtuk, hogy ennek egyik legfőbb oka, hogy mivel önkéntes kvótákat csak pártok alkalmaznak, és nem jár szankciókkal, emiatt a többi pártra nem terjed ki. Ebből kifolyólag csak az önkéntes kvótát használó párt frakciójában eredményez magasabb női arányt, de az egész parlamentet nézve nem hoz jelentős változásokat.

Azt viszont jól láthattuk, hogy a törvényi kvóta valóban nagy magyarázó erővel bír, és annak használata növeli a nők parlamenti arányát. Ezzel összefügg a szankció változó magyarázó ereje is, mivel bebizonyítottam, hogy a szankció használata is a nők számának a növekedését eredményezi. A törvényi kvóták és a szankció használata között erőteljes a korreláció.

A pártcsaládokat és az önkéntes kvóta kapcsolatát vizsgálva, az előzetes feltételezéseknek megfelelő eredményeket láthattunk. A jobboldali pártok kevésbé használnak önkéntes kvótát saját pártjukban. Ezzel szemben a baloldali pártok

egyharmada használ valamilyen – önmaguk által bevezetett – kvótaszabályozást. A centrumban elhelyezkedő pártok hoztak némiképp meglepő eredményeket, mivel az derült ki, hogy a centripártok kevesebb, mint 5 százalékában található csak önkéntes kvóta. Kiderült az is, hogy a baloldali pártcsaládokba tartozó frakcióknál a nők aránya magasabb, mint a centripártoknál és a baloldali pártcsaládba tartozó pártoknál. Természetesen a két változó összefügghet egymással, mivel a baloldali pártok inkább bevezetnek be kvótát, mint a jobboldali pártcsaládok.

4.5 További kutatási irányok

Azt gondolom, hogy dolgozatomban világosan rámutattam az intézményi változók közül a szavazás mechanizmusnak és a kvótáknak a női képviseletben játszott szerepére. Ugyanakkor, mint ahogy a dolgozat közben többször is hangsúlyoztam, nem csak ezeknek az intézményi változóknak lehet hatása a női politikai részvételre, hanem más intézményi tényezők, más folyamatok megléte is befolyásolhatja a nők arányát.

Továbbá nem csak intézményi változóknak lehet magyarázó hatása, hanem minden esetben a kulturális kontextust is kell, illetve érdemes figyelembe venni. Hiszen egy nyitott politikai kultúra, illetve egy egyenlőséget támogató társadalom teremti meg ezeknek az intézményi tényezőknek az alapját. A politikai kultúra magas foka olyan mozgásteret jelent, amely nem csak a politika döntéshozók lépései lehetőségeit, hanem a női esélyegyenlőség valamilyen irányba alakulását is meghatározza (Ilonszki [2007]:12).

Jelenlegi dolgozatomból kiindulva két kutatási irányt látok lehetségesnek, amelyek további eredményekkel gazdagíthatnák a gender-szakirodalmat. A dolgozatnak első továbbviteli lehetőségét abban látom, hogy egyrészt a vizsgált országokat, vagyis az elemszámot növelem és ehhez további változókat rendelek. A mostani dolgozatban a kevés elemszám miatt nem használhattam több magyarázó változót, ugyanis az torzította volna az elemzésem eredményét. A második kutatási irányban az időhorizontot tekintve pedig nem statikusan, hanem dinamikájában vizsgálnám a változásokat. Ez alatt azt értem, hogy míg a jelenlegi dolgozat keresztmetszeti vizsgálat volt, egy következő dolgozat longitudinális lenne.

4.5.1 Nagyobb elemszám – többváltozós vizsgálat

Az első kutatási iránynak megfelelően növelném az elemszámot. Úgy gondolom, hogy a dolgozatban vizsgált európai uniós országokat alapul véve adná magát, hogy az Unióhoz csatlakozni kívánó országokkal bővíteném az elemszámot.⁵⁴ Ezzel nem csak a nők parlamenti arányának okaira adnék magyarázatokat, hanem helyzetjelentést arról, hogy gender-szempontról a csatlakozni kívánó országok milyen irányba terelnék az Uniót. Ezenkívül azt is egy lehetséges útnak tartom, hogy az európai OECD országokat vegyem elemzésem alapjául. Hiszen az Európai Unió összes országa beletartozik ebbe, ugyanakkor további európai országokat lehetne hozzá venni és az OECD tagság egy közös alapot jelentene a vizsgálatnak.

Mindezeket túl úgy gondolom, hogy vannak más változók, amelyek hathatnak a nők politikai részvételére. A további változók hozzáadását úgy képzelem, hogy ezeket a változóknak a női képviseletre való hatását először is külön-külön vizsgálnám. Ugyanakkor az intézményi és a kulturális változók együttes hatásait is érdemes volna elemezni. A kutatásomban kapott eredmények alapján érdekes lenne vizsgálni a baloldali pártokra leadott szavazatok arányát, illetve a szavazói bázisukat, hiszen láthattuk, hogy a baloldali pártok inkább jelölnek nőket, mint a jobboldali pártok, illetve nagyobb hajlandóságuk is van kvótákat alkalmazni. Természetesen a jobboldali pártcsaládok szavazói összetételük vizsgálata is további izgalmas eredményeket hozhat, hiszen annak ellenére, hogy a 2008-as válság óta időlegesen megnőtt a jobboldali kormányok aránya az Európai Unió országaiban is, a nők száma viszonylag alacsony a jobboldali pártcsaládoknál.⁵⁵

Emellett egy következő kutatás során a körzeti magnitúdó változónak a hozzátételét is egy jó lehetőségnek tartanám. Továbbá a politikai kultúra jelentősége miatt úgy gondolom egy jövőbeli kutatás során – a különböző társadalmakban – a vallásosság mértékét is figyelembe lehetne venni. Hiszen például az uniós országokat is szemügyre véve láthatjuk, hogy a vallásosság hogyan befolyásolja a nők parlamenti arányát, illetve már eleve a jelöltségi procedúrát és a szelekciós lépcsőket. Erre példaként Lengyelországot tudnám

⁵⁴ Jelenleg öt hivatalos tagjelölt országok van: Izland, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság, Montenegró, Szerbia, Törökország és három potenciális tagjelölt: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Koszovó: http://europa.eu/about-eu/countries/on-the-road-to-eu-membership/index_hu.htm

⁵⁵ Fontos megjegyezni, hogy a jobboldali-baloldali kormányok aránya kezd átrendeződni.

felhozni, ahol láthattuk World Values Survey alapján, hogy milyen sokan gondolják úgy, hogy a férfiak sokkal jobb politikai vezetők, mint a nők. Lengyelország köztudottan az egyik legvallásosabb országok közé sorolható és 2011 óta alkalmaznak kvótát. Viszont a legutolsó választások eredménye azt mutatja, hogy nagyon sok esetben a pártok kijátszottak a kis kapukat. Lengyelország keleti része sokkal vallásosabb és konzervatívabb, ebből kifolyólag ott a jobboldali pártok népszerűbbek (Niżyńska-Druciarek [2012]). Ha baloldali pártok ezeken a területeken nőket jelölnek, illetve tesznek előnyös helyekre a listán, az még mindig sokkal hátrányosabb mintha Lengyelország nyugati részén kerülnének hátrább a listákon (Niżyńska-Druciarek [2012]). A lengyel eset nem csak a vallásosság változóra hívja fel a figyelmet, hanem a „nyerhető és „nem nyerhető” pozíciók meglétére is. Ez alatt arra gondolok, hogy érdemes lenne vizsgálni a pártokat abból a szempontból is, hogy a jelöltállításnál a nőket hogyan helyezik el a listákon, illetve az egyéni kerületekben aszerint, hogy mely listás helyek és mely egyéni körzetek nyerhetőek és nem nyerhetőek.

Ezekén kívül a Human Development Index változónak a bevétele is egy kiváló lehetőségnek tartom egy következő kutatás alkalmával, mert ez is olyan mutatókat tartalmaz, ami befolyásolhatja a nők politikai részvételét.

Végül a történelmi dimenziókat és eseményeket is vizsgálatom alá venném. Ez alatt arra gondolok, hogy meghatározó tényezők lehetnek egy-egy ország politikai kultúráját, és intézményi csatornáit tekintve az olyan tények, hogy egyes országokban mikor kaphattak a nők szavazati jogot, illetve mikor váltak választhatóvá. Ezek olyan változók bevitelét jelentenék a kutatásba, ami a jelenlegi dolgozat terjedelmi és időkorlátai miatt nem fért volna bele ezen munkába. Ugyanakkor, ha komplex rendszeren keresztül kívánjuk megérteni a női politikai részvételének alacsony számát, és ennek mélyebb okait feltárni, akkor a több változó használatának, illetve az elemszám növelésének lehet jelentősége.

A dolgozat ilyen irányba való továbbvitelével részletesebb és mélyebb válaszokat kaphatunk a női képviseletről, a nők politikai részvételéről. Néhol az intézményi magyarázatoknak a jobb megértésére szolgálhatnak ezek az eredmények. Azért tartanám fontosnak, hogy ezeket a szempontokat is figyelembe vegyük, hogy az intézményi változóknak a hátterét is megértsük, tehát abban bízom, hogy ahol az intézményi tényezők önmagukban nem adnak választ, ott a

politikai kultúrához tartozó magyarázó változókkal ezeket is fel tudjuk tárni.

4.5.2 Longitudinális vizsgálat

Ha a kvóták, illetve a szavazási struktúrák változóknak a hosszú távú hatásaira, a tendenciákra vagyunk kíváncsiak, akkor érdemes lenni a keresztmetszeti vizsgálat helyett egy longitudinális vizsgálatot készíteni.

Ebben az esetben az elemszámot nem növelném, hanem akár csökkenteném, hiszen a jelenlegi 28 országnak az idősoros vizsgálata kihívást állít a kutató számára már az adatszerzési szakaszban, nem beszélve az adatfeldolgozási, illetve elemzési szakaszcól. Az elemzési egységet az egyes országok jelentenék és a jelenlegi dolgozatban használt változókon lényegében nem változtatnék. Azonban az országoknak nem csak a legutolsó parlamenti választások után kialakult összetételét nézném meg és abban a nők arányát, hanem a kvóta bevezetésétől kezdve szemügyre venném a nők parlamenti arányát.

Elsősorban arra lennék kíváncsi, hogy a nők parlamenti aránya hogyan alakult az egyes választások után a különböző országokban és ebben az intézményi változóknak (kvóták és szavazati struktúrák) milyen szerepe volt. Az egyik szavazati struktúráról a másikkra való áttérésnek a hatását is megpróbálnám feltárni a nők politikai részvételére nézve.

Két konkrét hipotézis merült fel bennem ennek a kutatási iránynak a kapcsán:

- A kvótáknak főként a bevezetésük utáni kezdeti szakaszban van jelentősége és a kívánt hatás után el lehet törölni, mert öngerjesztővé válik a folyamat.
- A kvóták hosszú távú hatásában a különböző kulturális adottságok is szerepet játszanak, és nem lehet minden országra ugyanazon működő vagy ható hatásról beszélni.

Konklúzió

Dolgozatomban az Európai Unió országainak nemzeti parlamentjében, a nők politikai részvételét befolyásoló intézményezi tényezőket vizsgáltam. Az írás elején a következő kutatási kérdésre kerestem a választ: *melyek azok az intézményi változók, amelyek a leginkább befolyásolják a nők parlamentben elfoglalt arányát?*

A dolgozat első felében (2. Fejezet) a női képviseletnek a XX. századra visszanyúló jellemzőit és alakulását vizsgáltam meg. A női politikai részvétel jellemzőit illetően arra jutottam, hogy a szakirodalom szerint egyrészt a választási rendszer, másrészt a társadalom egalitarianizmusa az, amely erőteljesen befolyásolja a nők parlamenti arányát. Azonban ez utóbbi viszonylag több problémát felvet, mert nem olyan egyszerű mérni az országokat a társadalmi egalitarianizmusa alapján, azaz hogy melyik ország társadalma egyenlőbb. Ugyanis mint ahogy az északi országokra való kitekintésnél rávilágítottam, meglehetősen nehéz az egalitarianizmust, mint fogalmat számszerűsíteni.

Ezután annak az áttekintése következett, hogy a nők politikai részvétele hogyan néz ki az Európai Unió országaiban. Az adatok egyértelműen alátámasztották az előzetes percepciókat, illetve a közhiedelmet, miszerint az északi országokban a női esélyegyenlőség előrehaladottabb, mint a nem északi országokban. Az egyes országokat vizsgálva ez a különbség a nők parlamenti arányában is tisztán látszódott.

Ezt követően bemutattam, hogy az általam választott két főbb intézményi változó alatt pontosan mit értek, illetve mit ért a szakirodalom és ismertettem ezeknek a főbb típusait. Azt gondolom, hogy az elméleti háttér bemutatása egyrészt ahhoz szükséges, hogy világos legyen, miért ezt a kutatási kérdést választottam, másrészt pedig ahhoz, hogy az elemzésben kapott válaszokat egyszerűbb legyen megérteni és azoknak láthassuk a gyakorlati hasznát.

Annak ellenére, hogy bizonyos irányzatok a gender-szakirodalomban elvetik az intézményközpontú magyarázatokat és – inkább kulturális oldalról közelítik meg a női politikai esélyegyenlőség kérdését –, azt gondoltam mégis vannak olyan intézményi tényezők, amely komoly magyarázó erővel bírnak a női politikai részvételre. Ezek közé tehetők a szavazási struktúrák és a kvóták, amelyeknek mérése sokkal inkább adekvátabb és egyszerűbb, mint a társadalmi

egyenlőség mérése. Dolgozatomban ezen két intézményi változónak a nők politikai részvételére ható magyarázó erejéből indultam ki és ezzel párhuzamosan a hozzájuk kapcsolódó egyéb változóknak a hatását és eredményességét vizsgáltam.

Két saját adatbázis adataira támaszkodva, több magyarázó változó együttes, illetve egymás melletti és közötti hatásait is kutattam. Tulajdonképpen két különálló elemzést végeztem. Az első adatbázis alapján először is a nők parlamenti arányát befolyásoló változókat vettem szemügyre, míg a második elemzésemben a függő változót a nők parlamenti frakcióbeli aránya jelentette.

Az első hipotézisemet részben sikeresen bebizonyítottam, miszerint a **preferenciális szavazás** használata a legkedvezőbb a női politikai részvételre. A kutatásból kiderült, hogy a jelölt-orientált szavazási struktúrához képest mindhárom másik mechanizmus (preferenciális, duális és párt alapú) esetében nagyobb a valószínűsége annak, hogy magasabb lesz a nők parlamenti aránya. Azért gondolom csak részleges sikernek, mivel az elemzés során kiderült, hogy a duális és a párt alapú szavazási mechanizmus között ebből a szempontból nincsen lényeges különbség. Az előzetes feltételezéshez képest némileg meglepő volt, hogy a párt alapú szavazás esetében nem feltétlenül találkozhatunk nagyon alacsony női aránnyal. A vizsgált országokat és a kapott eredményeket alapul véve úgy vélem, hogy a párt alapú szavazásnál található listás jelleg még mindig kedvezőbb feltételeket teremthet a nők számára, mint a jelölt-orientált szavazási struktúra vagy a kettőt összekombináló duális szavazási mechanizmus.

A kvóták bevezetésének és használatának gondolata az 1970-80-as évektől kezdve a mai napig vita tárgyát képezi a nemi egyenlőség kérdésében. Hol már eredménnyel zárult (vagyis bevezették a kvótát), hol pedig újra és újra felmerül a kvóták bevezetésének gondolata. Azonban ezen viták során a kvóták típusainak az eltérő következményei, a kvótákkal társuló különböző folyamatok (szankciók, listán való elhelyezésre vonatkozó előírások) ritkán merülnek fel. Meglátásom szerint ezeknek a szempontoknak a figyelembe vétele is ugyanolyan fontos lenne. Ha a döntéshozók túllépnének azon a kérdésen, hogy be szeretnének-e vezetni kvótát és inkább hangsúlyos szerepet kapna az a kérdés, hogy ha be szeretnének vezetni, akkor milyen kvótatípust lenne érdemes bevezetni, milyen szankciókkal élhetnének, sokkal inkább vezetne valódi eredményeket felmutatni tudó vitákhoz. Azt gondolom, hogy dolgozatomban sikerült felhívnom a figyelmet ezen hatások

fontosságára.

Az első hipotézisnek a második részét is sikerült megerősítenem, miszerint a kvóták ezen egyéb folyamatok nélkül, önmagukban nem jelentenek hatékony eszközt. A törvényi kvóta használata mellett ilyen egyéb intézményi megoldás lehet a szankció alkalmazása. Ugyanis a kutatásból láthatóvá vált, hogy a **szankció megléte** növeli a nők parlamentbe jutásának esélyét, ugyanis ösztönzőleg, illetve pont inkább eltántorítóan hat a pártokra. Ebből következik, hogy a szankció megléte magasabb női parlamenti arányt eredményez, mint a szankció hiánya.

Második hipotézisem kvótákkal kapcsolatos volt és azt feltételeztem, hogy a kvóták típusai nem lényegesek abból az aspektusból, hogy a nők politikai részvételére a kvóta használata – típustól függetlenül – pozitív hatással van. Azonban ezt sikerült megcáfolnom, mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a **kvóták bevezetésénél korántsem mindegy, hogy önkéntes (párt)kvótákat vagy jogi kvótákat használunk**. Az eredményességét tekintve kimutattam, hogy a jogi kvóták (alkotmányos és/vagy törvényi) használata esetén magasabb lesz a nők parlamenti aránya, mint az önkéntes pártkvóták esetében. Illetőleg az is kiderült a dolgozatból, hogy az önkéntes kvóták használatához képest egyáltalán nem mutat rosszabb eredményeket a **kvóták nem használata**, sőt akár bizonyos esetekben ez utóbbinak jobb kimenetele is lehet. Az látszódik ebből, hogy az önkéntes kvóták használata nem befolyásolja nagymértékben a nők parlamenti arányát. Emögött két okot véltem felfedezni: egyrészt az önkéntes kvóták az önkéntes jellegükből adódóan **nem tartalmaznak szankciót** – a szabályzatban előírtak be nem tartására, másrészt, ha egy országban **csak kevés párt alkalmaz önkéntes kvótát**, az nem hat ki a többi párt viselkedésére és annak döntéshozóira. Így a parlamenti összetétel végső alakulását sem igazán módosítja.

Néhány esetben láthattuk, hogy a kvóták átmeneti intézkedéseknek bizonyultak. Miután azokat az akadályokat elhárították, amelyek a női politikai életbe való belépés előtt álltak, megszüntették őket. Ezt abból a szempontból gondolom érdekes információnak, hogy a kvóták bevezetésétől nem feltétlen kell óvakodni, hiszen ha nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, vagy éppen a miatt, mert beváltják, egyszerűen el lehet törölni a használatukat. Emiatt is sokkal eredményesebb lehetne a kvóták típusairól, illetve a mellé járó folyamatokról való vitatkozás.

Azt láthattuk, hogy az önkéntes kvóták a nők parlamenti arányára nem igazán vannak hatással. Mindezek fényében kíváncsi voltam, hogy bírnak-e magyarázó erővel a nők parlamenti frakcióbeli arányára, illetve hogyan hat rá. Ebből kifolyólag elemeztem azt, hogy az önkéntes kvóták hogyan hatnak a nők parlamenti frakciókban található arányukra. A kutatás rámutatott arra, hogy az önkéntes kvótáknak van magyarázó erejük a parlamenti frakciók összetételére. Még pedig magasabb női aránnyal találkozhatunk azokban a frakciókban, ahol alkalmaznak önkéntes kvótát, mint azokban, amelyekben egyáltalán nem beszélhetünk önkéntes kvótákról. Így arra a következtetésre jutottam, hogy ugyan a nők parlamenti arányának alakulására az önkéntes kvótának nem igazán van hatása, addig annak használata az egyes frakciókban magasabb női arányt eredményezhet.

Végül elemeztem az önkéntes kvóták és a parlamenti frakciók viszonyában azt, hogy mely pártcsaládok használnak nagyobb számban kvótát. Az derült ki az előzetes feltételezésekkel összhangban, hogy inkább **a baloldali pártcsaládokba tartozó pártok vezettek be eddig kvótaszabályokat.** Ugyancsak kiderült, hogy a legtöbb kvótát nem alkalmazó parlamenti frakció a jobboldali pártcsaládból került ki. Ez mindazok fényében érdekes, hogy a vizsgált országokat tekintve majdnem hogy azonos számba találhatók baloldali és jobboldali pártok a vizsgálatomban (az uniós országok aktuális nemzeti parlamentjeiben). Illetve azt az általános nézetet is sikerült alátámasztanom, miszerint a baloldali pártok soraiban találjuk a legmagasabb női arányt, és a legalacsonyabb arányt a jobboldali pártcsaládnál. Természetesen a kettő összefügghet egymással és mivel a jobboldali pártok kevésbé alkalmaznak kvótát, ezért is lehet ott alacsonyabb a nők aránya, míg a baloldali pártok inkább alkalmaznak kvótát és ezért találkozhatunk ott magasabb női aránnyal.

Összességében elmondható, hogy a jogi (törvényi) kvóták bevezetése, illetve használata valóban magasabb nők arányt eredményez mind a parlamentekben mind az egyes parlamenti frakciókban. Emellett a kvótákkal együtt járó, megfelelő folyamatok kiválasztása elősegítheti a nők magasabb politikai részvételét. A szankciók alkalmazása is egy újabb megoldást, illetve érvet jelenthet a kvóták bevezetése mellett vagy ellen. A regressziós modell alkalmazása azért volt szerencsés ebben az esetben, hogy lássuk a magyarázó változók közötti

összefüggéseket is. Áttekintve a kvóták hatását a nők politikai részvételére, azt mondhatjuk, hogy a kvóták típusának a kiválasztása is befolyásolja azt, hogy a nők érdekérvényesítése és a politikai döntéshozatalba való kerülése hogyan alakul. Nem utolsó sorban érdekes információval szolgálhat az a tény, hogy a választási rendszernek, azon belül is a szavazási struktúrának a megváltoztatásával nem csak befolyásolni, hanem alakítani is lehet a nők parlamenti arányát. Megfigyelhettük azt is, hogy bizonyos szavazati struktúrák kedvezőbb hatással vannak a nők politikai részvételére, még más szavazati struktúrák azt érik el, hogy a nők politikai érdekérvényesítése alacsony lesz és a számuk meg sem közelíti a Dahlerup-féle kritikus tömeget. Ennek következtében a nők politikai jogai még mindig csak formálisan lesznek érvényesülve. Ezek alapján látható, hogy a politikai intézményi változóknak a hatása nem független a politikai kultúrától és az országokban a társadalom egalitarianizmusának magas szintje nélkül vajmi keveset érnek ezek az intézményi tényezők.

Az északi országok kiemelkedő értékeit tekintve azt láthattuk, hogy a nemi esélyegyenlőségi politika, a nők magas részvétele a munkaerő-piacon, a nőket támogató pozitív intézkedések és az erős intézményrendszer az, amely biztosítja, hogy folyamatos a nők magas politikai részvétele ezekben az országokban. A női képviselő és részvétel kérdése is nagyobb figyelmet kap ezekben a társadalmakban. Mindezek alapján úgy tűnik, hogy az északi országokban alkalmazott intézkedéseket nem lehet csak egyszerűen átvenni, mivel az Unióban a nők parlamenti aránya tekintetében hátul lévő országok nem rendelkeznek azokkal a feltételekkel, amelyek miatt az északi országok nemi esélyegyenlőségi politikája sikeres lehetett. Az északi országok mellett, néhány országot (Németország, Ausztria, Belgium stb.) eltekintve a többi uniós országban nincs meg az a fajta társadalmi egalitarianizmus, ami sikeressé tehetné és biztosítaná a nemi esélyegyenlőségre törekvést. Emellett ezeknek az országoknak a többsége nem rendelkezik olyan szociáldemokrata jóléti rendszerrel sem, amely lehetőséget, illetve jó alapot teremtené egy esélyegyenlőségi politika megvalósulásához. Pedig Norris szerint minél egalitáriusabb egy ország berendezkedése, annál jobban törekednek az egyenlőség megteremtésére, vagyis annál inkább könnyebb a nőknek az esélyegyenlőséget elérni és ezáltal a politikai részvételüket megnövelni.

Irodalomjegyzék

Offline

Andress, Hans-Jürgen - Heien, Thorsten (2001): Four Worlds of Welfare State Attitude? A Comparison of Germany, Norway and the United States, *European Sociological Review*, 2001, vol. 17 No. 4, 337-356

Bari, Farzana (2005): Women's Political Participation: Issues and Challenges, United Nations Division for the Advancement of Women (DAW), Expert Group Meeting Enhancing Participation of Women in Development through an Enabling Environment for Achieving Gender Equality and the Advancement of Women, Bangkok, Thailand, 8-11 November 2005

B. Kelemen, Ida (2010): Női képviselők – Női képviselet?, *Politikatudományi Szemle* XIX/3. 83–103., MTA Politikai Tudományok Intézete

Carey, John M. - Shugart, Matthew S. (1995): Incentives to Cultivate a Personal Vote: a Rank Ordering of Electoral Formulas, *Electoral Studies*, 14:4, 417-439

Dahlerup, Drude – Freidenvall, Lenita (2003): Quotas as a “Fast Track” to Equal Political Representation for Women, Stockholm University, Paper for *APSA Annual Meeting*

Dahlerup, Drude (2005): Increasing Women's Political Representation: New Trends in Gender Quotas, in Ballington and Karam, eds. *International IDEA: Women in Parliament, Beyond Numbers*, 12, 141-153

Dahleup, Drude (2006): What are the Effects of Electoral Gender Quotas? From studies of quota discourses to research on quota effects, *Paper for the International Political Science Association's World Congress* in Fukuoka

- Darcy, Robert – Welch, Susan – Clark – Janet (1994): Women, Elections, and Representation, *University of Nebraska Press*, Lincoln
- Davidson-Schmich, Louise K. (2006): Implementation of Political Party Gender Quotas (Evidence from the German Länder 1990-2000), *Party Politics*, 12:2, 211-232
- Dezső Márta (1996): Arányosság és vegyes választási rendszerek, Választási rendszer, választójog és választás Kelet-Közép-Európában, *MTA Állam- és Jogtudományi Intézet – Friedrich Ebert Alapítvány*, Budapest
- Downs, Anthony (1957): An Economic Theory of Democracy, *Harper and Row*, New York
- Duflo, E. (2005): Why Political Representation?, *Journal of European Economics Association*, 3:(2-3), 668-678
- Gallai, Sándor - Török, Gábor (2005): Politika és Politikatudomány, *Aula Kiadó*, Budapest
- Hallók, Tamás (2010): A választási rendszer a részvétel szemszögéből, *Sectio Juridicaet Politica*, Miskolc, Tomus XXVIII., 209-228
- Hernes, Helga Maria (1987): Welfare State and Woman Power, Essays in State Feminism, *Norwegian University Press*, Oslo
- Ilonszki, Gabriella (2007): Női kvóta Magyarországon – ha igen, akkor miért nem? In: Ilonszki Gabriella - Hámor Szilvia - Papp Zsófia - Juhász Borbála - Sáfrány Réka [2008] A női kvóta Magyarországon. A 2007-es év vitája a politikai esélyegyenlőségről, *Szociális és Munkaügyi Minisztérium*, Budapest
- Kanter, Rosabeth Moss (1977): Some Effects of Proportionson Group Life: Skewed Sex Ratios and Responses to Token Women, *The American Journal of Sociology*, 82:5, 965-990

Kolinsky, Eva (1993): Party Change and Women's Representation in Unified Germany, in: Joni Lovenduski – Pippa Norris: Gender and Party Politics, *Sage Publications*, London, 113-146

Lovenduski, Joni (1993): Introduction: The Dynamics of Gender and Party, in Lovenduski, Joni & Norris, Pippa, eds., Gender and Party Politics, *Sage Publications*, London

McKay, J. (2007): Women MPs and the Socio-Environmental Preconditions for Political Participation in the Federal Republic, *German Politics*, 16: 3, 379-390

Matland, Richard E. (1993): Institutional Variables Affecting Female Representation in National Legislatures: The Case of Norway, *The Journal of Politics*, 55:3, 737-755

Nagy, Ádám (2012): Az egalitarianizmus, a jóléti állam és a nemi esélyegyenlőségi politika összefüggései Norvégiában, Útfüggőség?, Budapest Corvinus Egyetem, *Politikatudományi Intézet*

Norris, Pippa (1985): Women's legislative participation in Western Europe, *West European Politics*, 8:4, 90-101

Norris, Pippa – Lovenduski, Joni (1995): Political Recruitment. Gender, Class and Race in the British Parliament, *Cambridge University Press*, Cambridge

Norris, Pippa (1999): Women's Representation and Electoral Systems, In: Richard Rose (ed), *Encyclopedia of Electoral Systems*, Washington DC, CQ Press

Norris, Pippa (2003): Electoral Engineering: Voting Choices and Political Behaviour, *Cambridge University Press*, Cambridge

Norris, Pippa - Krook, Mona Lena (2011): Gender Equality in Elected Office: A Six-Step Action Plan, *Harvard University and Washington University*, St. Louisá

Orloff, Ann (1993): Gender and the Social Rights of Citizenship: The Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States, *American Sociological Review*, Vol. 58, No. 3, 1993, 303-328

Papke, Leslie E. - Wooldridge, Jeffrey M. (1996): Econometric Methods for Fractional Response Variables with an Application to 401 (K) Plan Participation Rates, *Journal of Applied Econometrics*, 11, 619-632

Papp, Zsófia (2013): Legislators' constituency orientation under party-centred electoral rules. Evidence from Hungary, *Institute of Political Science*, Budapest

Pitkin, Hanna (1967), The Concept of Representation, *University of California Press*, Berkeley

Swedlund, Haley (2005): An Analysis of Political Variables Affecting Women's Representation in Western European Democracies, *The Phi Sigma Alpha Undergraduate Journal of Politics*, 5:1, 1-25

Thames, Frank C – Williams, Margaret S. (2010): Incentives for Personal Votes and Women's Representation in Legislatures, *Comparative Political Studies*, 43:12, 1575-1600

Valdini, Melody Ellis (2013): Electoral Institutions and Manifestation of Bias: The Effect of the Personal Vote on the Representation of Women, *Politics and Gender*, 9, 76-92

World Economic Forum (2013): The Global Gender Gap Report 2013, *World Economic Forum*

Online

International Foundation for Electoral Systems: Election Guide - Democracy Assistance & Election News: <http://www.electionguide.org/elections/>, letöltve 2014. 03. 18

Central Intelligence Agency: The World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, letöltve 2014. 04. 22

Európai Parlament hivatalos oldala: Role of Political Parties in Female Political Representation, http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/femm/w10/3_en.htm, letöltve 2014. 03. 22

Farrel, David M. – McAllister, Ian (2003): Voter Satisfaction and Electoral Systems: Does Preferential Voting in Candidate-Centred Systems Make a Difference?, Paper presented at the e 2003 annual meetings of the American Political Science Association, <http://politicsir.cass.anu.edu.au/staff/mcallister/pubs/Votersatis.pdf>

GeoHive: http://www.geohive.com/earth/pop_gender.aspx, 2014. március 22

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA): Stockholm University and Inter-Parliamentary Union, <http://www.quotaproject.org>, letöltve 2013. december 26

International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA): <http://www.idea.int/gender/>, letöltve 2013. december 26

Inter-Parliamentary-Union: Women in National Parliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>, letöltve 2013. december 21

Inter-Parliamentary-Union: PARLINE Database on National Parliaments, <http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp>, letöltve 2014. február 19

Inter-Parliamentary Union – United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women: Women in Politics
http://www.ipu.org/pdf/publications/wmnmap14_en.pdf, 2014. május 1

Lehet Más a Politika Hivatalos Oldala: <http://lehetmas.hu/>, letöltve 2014. Március 19

Magyar Országgyűlés hivatalos oldala, <http://www.parlament.hu/>, letöltve 2014. március 2.

Manifesto Research Group/Comparative Manifestos Project (MRG/CMP):
<https://manifesto-project.wzb.eu/>, letöltve 2014. március 2

Niżyńska, Aleksandra - Druciarek, Małgorzata (2012): Do Gender Quotas in Politics Work?, <http://www.opensocietyfoundations.org/voices/do-gender-quotas-politics-work>, letöltve 2014. május 1

Nordsieck, Wolfram: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, letöltve 2014. március 2

Norris, Pippa (2002): Ballot structures and legislative behavior, “Exporting Congress? The Influence of the U.S. Congress on World Legislatures”, Jack D. Gordon Institute for Public Policy and Citizenship Studies, Florida International University, University Park Campus, Miami, Florida December 6-7, 2002, <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/Miami%20FUI%20Ballot%20Structure%20&%20Legislative%20Behavior.pdf>, letöltve 2014. március 3

Norwegian Social Science Data Services (NSD): European Election Database, <http://www.nsd.uib.no/european-election-database/>, letöltve 2014. március 3

O'Brien, Diana Z. (2013): Women, Parties, and Politics: A Party-Based Theory of Substantive Representation, for *the Western Political Science Association Annual Meeting*, Los Angeles, <http://www-bcf.usc.edu/~dzobrien/ManifestoWebsite.pdf>, letöltve 2014. március 19

Fortin-Rittberger, Jessica – Rittberger, Berthold (2013): Do Electoral Rules Matter? Explaining National Differences in Women's Representation in the European Parliament, Prepared for presentation at the European Union Studies Association, Baltimore, 8-11 May, 2013 http://euce.org/eusa/2013/papers/10e_fortin-rittberger.pdf, letöltve 2014. március 3

Úton az uniós tagság felé, http://europa.eu/about-eu/countries/on-the-road-to-eu-membership/index_hu.htm, letöltve 2014. május 1

World Values Survey Association: World Values Survey, <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>, letöltve 2014. április 22

Zahidi, Saadia (2013): What Makes the Nordic Countries Gender Equality Winners, Huffington Post, http://www.huffingtonpost.com/saadia-zahidi/what-makes-the-nordic-cou_b_4159555.html, letöltve 2014. április 30

Függelék

A 3. Fejezethez tartozó függelékek

A 3.2-es alfejezethez tartozó függelék – Az Európai Unió 28 országának parlamenti választási eredményei és a nők aránya a parlamentekben

Ország	Választások	Nők aránya ¹ 56	Nők aránya ² 57	Ország	Választások	Nők aránya 1	Nők aránya 2
Ausztria	2013	33,3%	32,2%	Lengyelország	2011	23,3%	22,3%
Belgium	2010	39,3%	42,3%	Lettország	2011	25%	25%
Bulgária	2013	25%	25%	Litvánia	2012	24%	24%
Ciprus	2011	11%	13%	Luxemburg	2013	28,30%	28,3%
Csehország	2013	19,3%	20%	Magyarország	2010	9,10%	9,3%
Dánia	2011	39,1%	38%	Málta	2013	15%	15%
Egyesült Királyság	2010	22%	23%	Németország	2013	36,5%	36,5%
Észtország	2011	20%	21%	Olaszország	2013	31,4	31,3%
Finnország	2011	42,5%	43%	Portugália	2011	27%	29%
Franciaország	2012	26,2%	26,20%	Románia	2012	13,4%	14%
Görögország	2012	21%	21%	Spanyolország	2011	40%	39%
Hollandia	2012	39%	38%	Svédország	2010	44,99%	44%
Horvátország	2011	19,9%	23,8%	Szlovákia	2012	18,7%	18%
Írország	2011	15,1%	16%	Szlovénia	2011	32,2%	34,4%

⁵⁶ Nők arány az egyes parlamentekben közvetlenül a választások után.

⁵⁷ Nők aránya az egyes parlamentekben az adatfelvétel időpontjában – 2013. dec. – 2014. jan.

A 4. Fejezethez tartozó függelékek

A 4.1-es alfejezethez tartozó függelék - A szavazási struktúrák használata az egyes országokban.

Ország	Szavazati struktúra ⁵⁸	Ország	Szavazati struktúra
Ausztria	Preferenciális szavazás	Lengyelország	Preferenciális szavazás
Belgium	Párt alapú szavazás	Lettország	Preferenciális szavazás
Bulgária	Párt alapú szavazás	Litvánia	Duális szavazás
Ciprus	Preferenciális szavazás	Luxemburg	Preferenciális szavazás
Csehország	Preferenciális szavazás	Magyarország	Duális szavazás
Dánia	Preferenciális szavazás	Málta	Preferenciális szavazás
Egyesült Királyság	Jelölt-orientált szavazás	Németország	Duális szavazás
Észtország	Jelölt-orientált szavazás	Olaszország	Preferenciális szavazás
Finnország	Preferenciális szavazás	Portugália	Párt alapú szavazás
Franciaország	Jelölt-orientált szavazás	Románia	Párt alapú szavazás
Görögország	Preferenciális szavazás	Spanyolország	Párt alapú szavazás
Hollandia	Preferenciális szavazás	Svédország	Preferenciális szavazás
Horvátország	Párt alapú szavazás	Szlovákia	Preferenciális szavazás
Írország	Preferenciális szavazás	Szlovénia	Preferenciális szavazás

⁵⁸ 'Ballot structure'

A 4.2-es fejezethez tartozó 1.függelék – Az országok milyen kvótákat alkalmaznak

Ország	Kvóta	Kvótatípus1	Kvótatípus2	Ország	Kvóta	Kvótatípus1	Kvótatípus2
Ausztria	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Lengyelország	Van	Törvényi	Törvényi
Belgium	Van	Törvényi	Törvényi	Lettország	Nincs	Nincs	Nincs
Bulgária	Nincs	Nincs	Nincs	Litvánia	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Ciprus	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Luxemburg	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Csehország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Magyarország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Dánia	Nincs	Nincs	Nincs	Málta	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Egyesült Királyság	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Németország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Észtország	Nincs	Nincs	Nincs	Olaszország	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi Alkotmányos	Törvényi
Finnország	Nincs	Nincs	Nincs	Portugália	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi	Törvényi
Franciaország	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi Alkotmányos	Törvényi	Románia	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Görögország	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi Alkotmányos	Törvényi	Spanyolország	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi	Törvényi
Hollandia	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Svédország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Horvátország	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes	Szlovákia	Van	Önkéntes/Pártkvóta	Önkéntes
Írország	Van	Törvényi	Törvényi	Szlovénia	Van	Önkéntes/Pártkvóta Törvényi	Törvényi

A 4.2-es alfejezethez tartozó 2.függelék – A kvótákkal együtt megjelenő szankciók és rangsor ,policy’ alkalmazása

Ország	Szankció	Szankció típusa	Rangor ,policy’	Ország	Szankció	Szankció típusa	Rangor ,policy’
Ausztria	Nincs	Nincs	Nincs	Lengyelország	Van	Lista elutasítása	Van
Belgium	Van	Lista elutasítása	Van	Lettország	Nincs	Nincs	Nincs
Bulgária	Nincs	Nincs	Nincs	Litvánia	Nincs	Nincs	Nincs
Ciprus	Nincs	Nincs	Nincs	Luxemburg	Nincs	Nincs	Nincs
Csehország	Van	Lista elutasítása	Nincs	Magyarország	Nincs	Nincs	Nincs
Dánia	Nincs	Nincs	Nincs	Málta	Nincs	Nincs	Nincs
Egyesült Királyság	Nincs	Nincs	Van	Németország	Van	Lista elutasítása	Nincs
Észtország	Nincs	Nincs	Nincs	Olaszország	Nincs	Nincs	Van
Finnország	Nincs	Nincs	Nincs	Portugália	Nincs	Nincs	Van
Franciaország	Van	Pénzbírság	Van	Románia	Nincs	Nincs	Nincs
Görögország	Nincs	Nincs	Nincs	Spanyolország	Van	Lista elutasítása	Van
Hollandia	Nincs	Nincs	Van	Svédország	Nincs	Nincs	Van
Horvátország	Nincs	Pénzbírság	Nincs	Szlovákia	Nincs	Nincs	Nincs
Írország	Van	Pénzbírság	Nincs	Szlovénia	Van	Lista elutasítása	Nincs